

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931.

Första kammaren.

Nr 36.

Fredagen den 15 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under hänvisning till hosfogat läkarintyg från docenten H. Malmros i Lund får jag härmed vördsamt anhålla om förlängd ledighet från riksdagsgöromålen under tiden till och med den 23 dennes.

Lunds lasarett den 12 maj 1931.

Sven Linders.

Härmed intygas, att domänintendent *Sven Linders* på grund av sjukdom är tillsvidare förhindrad deltaga i riksdagsarbetet. Han vårdas sedan den 9/5 1931 å medicinska kliniken i Lund för njursjukdom.

Lund den 12/5 1931.

H. Malmros,
med. dr., docent.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 213, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 12 maj 1897 (nr 27) för Sveriges riksbank, dels ock fullmäktiges i riksbanken framställningar om ändrad lydelse av 15 och 20 §§ samma lag.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 495, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion, nr 241, angående mera effektiva bestämmelser om avskrivning eller avlösning av land-skylder och landgille m. fl. skattepålagor, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **von Stockenström**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellation angående åtgärder mot norrlandslagarnas kringgående, erhöll nu ordet och anförde: Herr talman! Med tillstånd av riksdagens första kammare har dess ledamot herr Lindhagen till mig framställt följande spörsmål:

1:o) Kan de norrländska skogstrusternas nya uppslag om förbuds-, bulvan-, arrende- och uppsiktlagarnas kringgående genom bildandet av pensions-

*Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.*

Ang.
ägårdar mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

stiftelser för trusternas befattningshavare förväntas föranleda en regeringsproposition till denna riksdag, och får det emotstå, att denna propositions lagförslag i likhet med bulvanlagen erhåller återverkande kraft?

2:o) Föreligger någon förhoppning, att regeringen hinner intressera sig för tillämpningen inom riket och särskilt i Norrland av skiftes- och norrlandslagarna i syfte att bibehålla och befrämja självständiga och tillräckliga jordbruk; och vore det ej av vikt att undersöka i vad mån överträdelse av lagstiftarens avsikter fritt äga rum utan motstånd från statens ämbetsmannamakt i orterna?

3:o) Föreställer sig regeringen, att svensk statsmakt någonsin skulle vilja i bygderna i landet resa åtminstone ett tillfälligt värn om landsbefolkningens rätt till jorden, utkomstmöjligheter och frihet gent emot skogstrusters, storbankers och köpmannaföreningars ödesbestämda tillvarelsesätt genom statliga ämbets- och förtroendemän, som utbildats, organiserats och utvalts för detta ändamål?

I motiveringen till interpellationen åberopar herr Lindhagen till en början Västerbottens läns jordbrukskommissions berättelse för 1930, däri kommissionen anført bland annat följande:

»Under sin verksamhet har jordbrukskommissionen stött på åtskilliga åtgärder, som vidtagits av trävaruindustrien i syfte att undgå tillämpningen av norrlandslagstiftningen.

Ett synnerligen intelligent företag i nämnda syfte är bildandet av Pensionsstiftelsen för befattningshavare hos Kramfors aktiebolag. För denna pensionsstiftelse har lagfarits ett stort antal fastigheter, främst bulvanfastigheter, men även vanhävdade fastigheter. Stiftelsen är icke bolag eller förening och icke heller enskild person. Norrländska arrendelagen och uppsiktslagen äro icke å densamma tillämpliga liksom icke heller bulvanlagen. Att ett stort trävarubolag behöver en del inkomster för pensionering av sina befattningshavare är självklart. Pensionsstiftelsen har nu övertagit denna bolagets förpliktelse och fullgör densamma med avkastningen från dessa fastigheter, vilkas besittning för bolaget är ett onus, men som i stiftelsens hand är fri från de restriktioner ovannämnda lagstiftning avsett att pålägga ägaren.

Under året ha åtskilliga fall av avstyckningar och sammanläggningar av fastigheter förekommit — uppenbarligen syftande till att undgå norrlandslagstiftningen. Man avstycker inägorna från ett stort skogshemman och begär sammanläggning med ett angränsande hemman. På detta sätt försvinner ett självständigt jordbruk. Jordbrukskommissionen har besvärsmätt i dylika fall, men den bristande överensstämmelsen mellan skifteslagens krav på dylika fastigheter och norrlandslagstiftningens gör, att sistnämnda lagstiftning i många fall kan kringgå. Om en fastighet har exempelvis 7 har inägojord, behöves icke sammanläggning med någon annan fastighet, utan man kan verkställa delning i två lika stora delar, som vardera undgå norrlandslagstiftningen men var för sig likväl kunna anses lämpade för självständigt jordbruk.»

Interpellanten anför för egen del vidare, att Kempeska konsortiet och Holmsunds aktiebolag skulle vara i färd med att inrätta liknande pensionsstiftelser som den av Kramfors aktiebolag bildade ävensom att Väja och Dyviks bolag inom Västernorrlands län förfarit på samma sätt. Han framhåller att genom dylika stiftelser kunna bolagen kringgå arrende-, uppsikts-, förbuds- och bulvanlagarna samt att stiftelserna kunna vidga sin verksamhet genom nyförvärv samt leverera virke till vederbörande bolag efter överenskommet bokföringspris. Interpellanten önskar ock få en inblick i sammansättningen av pensionsstiftelsernas styrelser. Han gör även gällande, att, utan hjälp av berörda stiftelser, jordbesittningar omstörtas trots lagarna, i det att gamla

bruksdelar nedläggas och de övrigas möjligheter till besuttenhet mångenstädes skövlas vid skiftesförrättningar. Slutligen har herr Lindhagen uppehållit sig vid frågan om statsämbetsmännens förhållande till norrlandslagstiftningens tillämpning.

Innan jag ingår på interpellationen, må erinras om följande grundläggande bestämmelser i norrlandslagstiftningen och vissa andra här ifrågakvarande lagar.

Enligt lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom (den s. k. *förbudslagen*) får sådan egendom å landet eller i stad utanför det till bebyggande planlagda området ej förvärfvas av bolag eller förening utan tillstånd. I vissa speciella fall kan dylikt tillstånd meddelas av länsstyrelsen, men i övriga fall ankommer det på Kungl. Maj:t att jämlikt bestämmelser i §§ 4 och 6 i lagen handlägga ärenden om tillstånds meddelande. Med bolag avses i lagen icke enkelt bolag eller bolag, som driver bank- eller annan penningrörelse eller försäkringsrörelse. Med förening avses allenast ekonomisk förening, vilken icke driver rörelse, som nyss sagts. — I lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållande i fråga om fast egendom (den s. k. *bulvanlagen*) stadgas, att, därest förbud att besitta fast egendom kringgås genom bulvan, domstol skall på talan av allmän åklagare förordna, att, sedan sex månader förflutit från det laga kraft vunnits å domen, överexekutor skall enligt viss föreskrift pröva, om egendomen skall säljas på offentlig auktion. Länsstyrelse skall ägna särskild uppmärksamhet åt att bulvanförhållanden beivras. Landsfogde, landsfiskal, jordbrukskommission, skogsvårdsstyrelse m. fl. skola göra anmälan till länsstyrelsen, då anledning finnes antaga, att bulvanförhållande föreligger. — Lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand (den s. k. *norrländska arrendelagen*) avser — enligt lag den 27 juni 1927 — arrende av jord å landet inom berörda delar av riket, där arrendet omfattar högst 25 hektar odlad jord och minst 4 hektar inrösningsjord och äges av bolag eller ekonomisk förening eller ock av sådan enskild person, som ej är mantalsskriven å fastigheten och besitter den huvudsakligen i ändamål att bereda sig inkomst annorledes än genom jordbruk. — Uti lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk (den s. k. *uppsiktslagen*) stadgas, att uppsikt över att bruksdel ej vanhävdas skall hållas, om bruksdelen är sådan och tillhör sådan ägare, att med avseende å arrende därav gäller antingen den norrländska arrendelagen eller de i allmänna arrendelagen för bolag och vissa med dem likställda jordägare meddelade s. k. sociala arrendebestämmelser. Uppsikten utövas av en jordbrukskommission för varje hushållningssällskaps område. — I lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet (den s. k. *jorddelningslagen*) stadgas i fråga om avstyckning under 19 kapitlet, bland annat, att avstyckning från jordbruksfastighet ej får äga rum med mindre det kan antagas, att den fastighetsindelning, som genom avstyckningen eller, där avstyckningen äger rum för sammanläggning, genom avstyckningen och sammanläggningen skulle uppstå, bereder ökade utkomst-möjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest är till gagn för jordbruksnäringen i orten. — I lagen den 18 juni 1926 om sammanläggning av fastigheter å landet (den s. k. *sammanläggningslagen*) föreskrives, att, därest fastighet, som ifrågasättes skola ingå i sammanläggning är sådan, att uppsiktslagen därå äger tillämpning, sammanläggning ej får äga rum, i händelse anledning prövas vara för handen antaga, att sammanläggningen medför minskning i de självständiga jordbrukens antal.

I anledning av interpellationen samt Västerbottens läns jordbrukskommissions berättelse hava infortrade yttranden avgivits av länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen, därvid vissa av dem överlämnat utlåtanden från Orts-

Ang.
ägårdar mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

myndigheter såsom landsfogden, överlantmätaren, skogsvårdsstyrelsen, jordbrukskommissionen och egnahemsnämnden. I samband härmed hava till mig överlämnats avskrifter av stiftelsebrev för ifrågavarande pensionsstiftelser, varjämte några av de berörda bolagen eller stiftelserna yttrat sig. Vidare har lantmäteristyrelsen angivit yttrande och därvid överlämnat en av överlantmätaren i Västerbottens län verkställd utredning.

Jag anhåller att först få redogöra för vad av utredningen framgått i avseende å frågan om pensionsstiftelser och dessas ställning till den sociala jordlagstiftningen.

I fyra kända fall har förekommit, att fastigheter i större utsträckning överlåtits å stiftelser. Dessa äro pensionsstiftelsen för befattningshavare hos Skönviks aktiebolag, John och Ulla Ekmans stiftelse, pensionsstiftelsen för befattningshavare hos Kramfors aktiebolag och stiftelsen för beredande av pension eller understöd åt hos Holmsunds aktiebolag anställda.

Pensionsstiftelsen för befattningshavare hos Skönviks aktiebolag tillkom genom stiftelsebrev den 30 december 1927, varigenom Lennart Norström överlät ett antal fastigheter i Västernorrlands och Jämtlands län att under fortvarande bestånd självständigt förvaltas såsom en särskild förmögenhet med ändamål att säkerställa eller bereda pension åt hos nämnda bolag anställda tjänstemän och förmän. Fastigheterna, vilkas taxeringsvärden utgöra 645,000 kronor, äro intecknade delvis tillsammans med sagda bolags fastigheter, därvid beräknades falla på stiftelsens fastigheter en gäld av 552,000 kronor. För denna gäld har bolaget iklätt sig ansvar, och bolaget uppbär av stiftelsen fem procent ränta å gälden. Stiftelsens förmögenhet, uppskattad till skillnaden mellan taxeringsvärdet och gälden, uppgår alltså till 93,000 kronor. Enligt stiftelsebrevet skall, i den mån stiftelsen icke själv bedriver avverkningar å stiftelsens fastigheter, upplåtelse av avverkningsrätten lämnas till den, som härför erbjuder de för stiftelsen bästa villkoren. Av stiftelsens styrelse utses en ledamot av styrelsen för bolaget, en av vissa pensionärer och befattningshavare hos bolaget, en av styrelsen för Sveriges industriförbund; den fjärde styrelseledamoten är överjägmästaren för Mellersta Norrlands distrikt eller av denne utsedd person. Enligt uppgift av länsstyrelsen i Jämtlands län och landsfogden i Västernorrlands län hade fastigheterna, innan de överlätos å stiftelsen, innehafts under sådana förhållanden, att de varit att anse som bulvanfastigheter. Länsstyrelsen i Jämtlands län upplyser, att stiftelsen tillkom först sedan länsstyrelsen, efter det Kungl. Maj:t avslagit av bolaget gjord ansökning om förvärf av vissa bulvanfastigheter för bolaget, igångsatt åtgärder enligt bulvanlagen. I samband med stiftelsens bildande överlätos fastigheterna å stiftelsen, varefter länsstyrelsen såg sig nödsakad inställa vidare åtgärder för avveckling av bulvanförhållandet. Landsfogden i Västernorrlands län har uttalat, att, sedan fastigheterna överlåtits å stiftelsen, bulvanlagen ej syntes tillämplig i avseende å stiftelsens innehav. I detta sammanhang må nämnas, att justitieombudsmannen berört sistnämnda spörsmål i skrivelse den 19 november 1928 i anledning av en inlaga av herr Lindhagen rörande bulvanlagens tillämpning, över vilken inlaga landsfogden i Västernorrlands län yttrade sig. Därvid anförde justitieombudsmannen, att det av naturliga skäl för honom vore omöjligt att göra något bestämt uttalande om bulvanförhållande i berörda fall — Skönviksstiftelsens förvärf — föreläge, att därför fordrades uppenbarligen en ingående utredning, bland annat beträffande frågan om vem som, med praktisk hänsyn tagen till de verkliga förhållandena, förfogande över fastigheterna och särskilt deras skogsavkastning, samt att vad landsfogden, vilken ansett bulvanförhållande ej föreligga, därutinnan anført syntes justitieombudsmannen knappast övertygande.

John och Ulla Ekmans stiftelse grundar sig på ett stiftelsebrev, tillkommet i

början av 1929, varigenom nämnda personer överlätit tretton fastigheter i Multrä och Sänga socknar av Västernorrlands län, jämte viss löseegendom. Stiftelsens ändamål är i första rummet att betrygga det framtida beståndet och den värdiga vårdsnaden av släktgården (Tjälls gård) och i andra rummet att giva ekonomiskt stöd åt stiftarnas avkomlingar, att genom ekonomiskt bidrag till enskilda och organisationer främja kulturella, skogsvetenskapliga och industriellt-ekonomiska spörsmål samt att i viss utsträckning lämna understöd åt behövande inom Ytterlännäs församling och säkerställa stipendier åt studerande vid Norrlands nation i Uppsala. Under stiftarnas livstid äga dock dessa att, sedan kostnaderna för egendomens underhåll och förvaltning o. d. bestritts, disponera avkastningen efter gottfinnande. Beträffande berörda fastigheter avtog Kungl. Maj:t den 12 november 1926 en framställning av Dynäs aktiebolag att få förvärva dem. I yttrande den 7 februari 1931 har landsfogden meddelat, att, då stiftelsen icke anmälts och registrerats samt gåvoskatt icke erlagts, han anhängiggjort rättegång för fastsläandet av bulvanförhållandet och utfärdande av förordnande om försäljning av fastigheterna.

Genom stiftelsebrev den 30 december 1929 överlät Johan Mannerheim och Mauritz Magnusson något över hundra fastigheter inom huvudsakligen Västernorrlands och Västerbottens län men även inom Jämtlands och i ett fall inom Norrbottens län att såsom en självständig förmögenhet under benämningen *pensionsstiftelsen för befattningshavare hos Kramfors aktiebolag* fortvarande tjäna ändamålet att säkerställa eller bereda pension åt hos nämnda bolag anställda tjänstemän och förmän. Fastigheternas taxeringsvärden utgöra 1,617,400 kronor; de ansvara för in-teckningsgäld å 1,400,000 kronor; stiftelsens förmögenhet utgör skillnaden eller 217,400 kronor. I avseende å avverkningar å stiftelsens fastigheter, styrelsens sammansättning m. m. gälla enahanda stadganden som för Skönviksstiftelsen, därvid dock i stället för överjägmästaren länsjägmästaren i Västernorrlands län är en av styrelseledamöterna. Av yttrandena i ärendet framgår icke fullt tydligt, i vad mån bulvanförhållande varit rådande i avseende å de fastigheter, som överlätits å stiftelsen. Länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län anse, att beträffande de stiftelsens fastigheter, som ligga i dessa län, något bulvanförhållande ej varit för handen. Länsstyrelsen i Jämtlands län anför, att stiftelsens förvärv av fastigheter i sagda län skett för att undgå förbudslagen. Kramforsstiftelsen själv upplyser, att firman M. Magnussons ifrågavarande, å stiftelsen överlätta fastigheter utgjorde 24,195 hektar, varav 6,579 hektar av Magnusson förvärvats från enskilda personer — i regel konkursbon — vilka på intet sätt haft förbindelse med något bolag, 7,865 hektar förvärvats från sådana fastigheter, vilka varit lagfarna för G. Erstad före det denne för cirka 20 år sedan förvärvade aktiemajoriteten i Björknäs aktiebolag. Stiftelsen tillägger, att för dessa cirka 60 procent av de Magnussonska fastigheterna aldrig förelegat något bulvanförhållande. Kramforsstiftelsen har i fråga om stiftelsens uppkomst och syfte anført i sammandrag följande: Någon avsikt att genom stiftelsen undgå verkningarna av uppsiktslagen hade aldrig förelegat. Stiftelsen hade upprättat plan för avhjälpande av den fastigheterna åvilande vanhävd, vilken plan länsstyrelsen i Västernorrlands län funnit lämplig. Arbetena i fråga beräknades kosta 72,000 kronor och vara färdiga före 1933 års slut. Då stiftelserna vore oförhindrade förvärva fast egendom och bulvanlagen satte några av de större norrländska bolagen i en svår situation, bland annat med hänsyn till in-teckningsförhållandena, hade tanken uppstått att avveckla bulvanförhållandet genom att donera fastigheterna till en pensionsstiftelse. Genom att bolagets pensionsfond i samband härmed avskildes från bolagets allmänna förmögenhet bereddes ock, tillägger stiftelsen, de anställda trygghet.

Rörande den av Holmsunds aktiebolag bildade stiftelsen må meddelas föl-

Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

Ang.
ätgärder mot
norrländs-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

jande. Genom stiftelsebrev den 12 december 1930 donerade bolaget, som under årens lopp avsatt 200,000 kronor till en pensionsfond, sagda summa kontant, att såsom självständig förmögenhet under benämning »stiftelsen för beredande av pension eller understöd åt hos Holmsunds aktiebolag anställda» tjäna ändamålet att säkerställa och bereda pension åt hos bolaget anställda tjänstemän och förmän. Rörande avverkning och styrelsens sammansättning gälla enahanda stadganden som för Skönviks- och Kramforsstiftelserna, dock att någon överjägmästare eller länsjägmästare ej är självskriven ledamot, utan i stället väljes en styrelseledamot av Sveriges skogsägarförbund. Stiftelsen har efter bildandet förvärvat fastigheter inom Västerbottens län. Enligt uppgift av länsstyrelsen i Västerbottens län förelåg beträffande vissa av Holmsundsstiftelsens fastigheter utan tvivel bulvanförhållande. Länsstyrelsen meddelar, att landsfiskalen på sin tid väckte åtal, som bifölls av häradsrätten och av Svea hovrätt, varefter fastigheterna köptes av stiftelsen. Holmsunds aktiebolag har anfört, att någon avsikt att genom pensionsstiftelsen undgå verkningarna av uppsiktslagen ej förelegat, att stiftelsen bildats i syfte att säkerställa de anställdas rätt till pension, att stiftelsen konstruerats så, att den skulle vara ett från bolaget fullt fristående rättsobjekt, samt att, frånsatt om fastigheterna vore att betrakta såsom bulvanfastigheter eller ej, förfarandet ansetts fullt lagligt och ej tillkommet för att kringgå uppsiktslagen.

Med anledning av en uppgift i interpellationen har direktör Carl Kempe meddelat, att det *Kempeska konsortiet*, varmed lärer avses Mo och Domsjö aktiebolag med dotterbolag, icke haft planer på bildande av sådan på jordförvärv grundad stiftelse, som avses i interpellationen.

Landshövdingen i *Gävleborgs län* har meddelat, att några dylika pensionsstiftelser veterligen icke funnes i länet.

Jag vill nu redogöra för den uppfattning om ifrågavarande stiftelsers ställning till den sociala jordlagstiftningen, som kommit till uttryck i yttrandena. *Jordbrukskommissionen i Jämtlands län* anser, att bildandet av stiftelser får betraktas såsom en åtgärd för kringgående av bulvanlagens bestämmelser. Kommissionen har, då stiftelsens fastigheter falla utanför norrländska arrendelagen och uppsiktslagen, ansett sig ej kunna ingripa mot en stiftelsefastighet, som är utsatt för vanhävd. En lagändring, varigenom även stiftelser tillhöriga fastigheter bliva underkastade uppsiktslagen, synes kommissionen önskvärd. — *Länsstyrelsen i Jämtlands län* har funnit fog föreligga för antagandet, att Skönviksstiftelsens huvudsyfte varit att beträffande fastigheterna undkomma föreskrifterna i bulvanlagen. I varje fall torde, enligt länsstyrelsen, med nuvarande lagstiftning dessa stiftelser erbjuda en möjlighet att kringgå norrländslagarna genom överlåtelse å stiftelserna av fastigheter, som eljest varit underkastade dessa lagar. Att en lagstiftning, varigenom norrländslagarna skulle bliva tillämpliga å stiftelsens fastigheter, skulle erhålla återverkande kraft, har länsstyrelsen med hänsyn till de praktiska konsekvenserna dock ej kunnat tillstyrka. Det kunde nämligen med stor sannolikhet befaras, att åtminstone de större skogsfastigheterna skulle råka i händerna på skogsspekulanter. Erfarenheterna av de av länsstyrelsen hållna auktionerna å bulvanhemman vore ej ägnade ingiva förhoppning om jordens återgång till den jordbrukande befolkningen. Vid dessa auktioner hade nämligen icke i något fall inträffat, att den utbudna fastigheten inropats av en jordbrukare. Vidare har länsstyrelsen i Jämtlands län ansett, att uppsiktslagen borde utsträckas att bliva tillämplig även å fastigheter, tillhöriga stiftelser. — *Länsstyrelsen i Västerbottens län* har anfört i huvudsak följande: Arrende- och uppsiktslagarna vore ej tillämpliga å stiftelsers fastigheter. Beträffande bulvanlagens tillämplighet kunde det ifrågasättas, huruvida det av stiftelsebrevens klart framginge, att fastigheterna icke innehades huvudsakligen för det bolags

räkning, till vars tjänstemäns pensionering deras avkastning vore anslagen. Ingen bestämmelse i stiftelsebrevet hindrade nämligen, att avverkningen direkt ställdes till bolagets disposition. Stiftelserna hade enligt breven full frihet att själva bedriva avverkningar, och i sådant fall gällde ej, att upplåtelsen skulle ske till den, som bjöde bästa villkoren. Frånsett, huruvida denna länsstyrelsens uppfattning av stiftelserna såsom bulvaner för respektive bolag kunde gillas vid en rättslig prövning eller ej, föreläge enligt länsstyrelsens mening här ett åsidosättande av statsmakternas avsikter, när norrlandslagarna stiftades. Det mål, man därvid velat nå, hade varit bibehållandet av en självständig bondeklass. Medlet hade varit förbud för bolag och föreningar att förvärva bondehemman. Om nu dessa i stället såldes till stiftelser, syntes föga vara vunnet med lagstiftningsarbetet. De stiftelser, om vilka nu vore fråga, hade tvivelsutan ett legitimt ändamål, en mening, som man kunde hysa, utan att vara övertygad om att stiftelsebrevens avfattning fritoge dem från att betraktas som bulvaner för bolagen. Det vore däremot ej givet — fortsätter länsstyrelsen — att alla stiftelser, som spekulativa personer kunde finna lämpligt bilda, hade ett samhälleligt gott syfte, utan framför allt tjänade privat-ekonomiska intressen, om än under skyddande förklädnad. Till undvikande av att dylika i strid mot lagstiftningens anda arbetande sammanslutningar kunde bedriva sin verksamhet torde en komplettering av norrlandslagarna vara erforderlig. Därvid kunde det, enligt länsstyrelsen, bli nödvändigt att i vissa avseenden jämställa stiftelser med bolag och föreningar. — *Länsstyrelsen i Norrbottens län* har framhållit följande: Huruvida stiftelsernas fastighetsinnehav åsyftade ett kringgående av bulvanlagen torde få bedömas efter dess gärningar. Skulle stiftelsen avverka skog i egen regi och därefter med andras förbigående tillhandahålla bolaget virke, torde ett ingripande enligt bulvanlagen vara på sin plats. Oavsett vad som hittills vore bekant om stiftelserna, kunde det ej förnekas, att så länge förbudslagen bestode, dylika stiftelser kunde innebära en fara för upprätthållande av vad som åsyftats med denna lagstiftning. *Jordbrukskommissionen i Norrbottens län* har framfört liknande synpunkter samt därjämte ifrågasatt, huruvida ej uppsiktslagen borde ändras att omfatta även stiftelsers fastigheter.

Jag vill nu omnämna vad som anförts i yttrandena angående vidtagna åtgärder i allmänhet i avseende å bulvanlagens tillämpning.

Landshövdingen i Gävleborgs län har upplyst, att inom länet icke finnes några innehav av bulvanfastigheter, möjligen med undantag för två skogsbolag. Beträffande det ena av dessa fall hade rättsliga åtgärder vidtagits och beträffande det andra hade frågan, som syntes tveksam, nyligen överlämnats till landsfogden för den åtgärd, som kunde finnas befogad. — *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* har anført, att inom länsstyrelsen upprepade överläggningar ägt rum om åtgärder för upplösning av eventuellt befintliga bulvanförhållanden. Därvid hade landsfogden lämnat rapporter om vidtagna åtgärder. Landsfogdens rapporter hade delgivits jordbrukskommissionen med hemställan, att kommissionen, därest anledning finnes till antagande, att bulvanförhållande föreläge, därom måtte göra anmälan. Sådan anmälan hade hittills ej skett. Ej heller hade annan myndighet, som anges i 8 § bulvanlagen, gjort anmälan om bulvanförhållande. Vidare hade länsstyrelsen upprättat förteckning över fastigheter inom länet, beträffande vilka Kungl. Maj:t under tiden 1926—1930 icke bifallit bolags framställningar om fastighetsförvärv, innehållande redogörelse för varje fastighet om åtgärder för förefintligt bulvanförhållandes upplösning. Jag har tagit del av förteckningen, som upptager ett 80-tal fastigheter, tillhöriga 19 bolag, samt av anteckningarna funnit, bland annat, att 29 fastigheter överlätit å stiftelser; omkring 20 hava

Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

Ang.
ägärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

sålts till enskilda personer; beträffande ungefär lika många har förnyad ansökan gjorts om rätt till bolags förvärv; för 8 fastigheter har rättegång om bulvanförhållande anhängiggjorts men ännu ej avslutats. Länsstyrelsen har för egen del uttalat, att näppeligen inom länet andra fall av bulvanförhållande föreläge än de, vilkas tillvaro finge anses ådagalagd genom ansökningar hos Kungl. Maj:t om tillstånd till förvärv, samt att eventuellt förefintliga sådana andra fall vore okända för länsstyrelsen och icke kunde antagas vara talrika. — *Länsstyrelsen i Jämtlands län* har lämnat uppgift å antalet bulvanfastigheter inom länet, som på föranstaltande av länsstyrelsen enligt 8 § bulvanlagen varit eller äro under behandling. Uppgifterna omfatta 377 fastigheter, därav beträffande 138 fastigheter tillstånd meddelats bolag till förvärv, 77 lagfarits för ny ägare, 15 försålts å offentlig auktion, 29 av annan anledning avförts samt 118 ännu ej slutbehandlats. Av de sist åsyftade hade i 52 fall bulvanförhållandet upplösts genom försäljning, men hade lagfart för ny ägare ännu ej sökts. — *Länsstyrelsen i Västerbottens län* hade sedan bulvanlagen den 1 januari 1926 trätt i kraft, efter att ur mantalslängderna hava gjort utdrag, i vilka upptagits samtliga fastigheter, som på grund av angiven ägare möjligen kunde antagas innehavas av bulvan för bolag, utsänt utdrag till vederbörande landsfiskal med uppmaning att öva tillsyn över lagens tillämpning. Två anställda åtal blevo härav följden.

Vad härefter angår den i interpellationen liksom i Västerbottens läns jordbrukskommissions berättelse berörda frågan om viss tillämpning av jorddelningslagen och sammanläggningenslagen hava ordsmyndigheterna jämväl härutinnan yttrat sig. Jag anser mig icke böra upptaga tiden med att referera dessa yttranden, utan vill allenast framhålla, att de, som yttrat sig — med ett undantag — funnit kritiken obefogad.

Däremot vill jag återgiva *lantmäteristyrelsens* utlåtande i frågan.

För att bliva i tillfälle att i fråga om styrelsen underställd personal ingripa mot oriktig tillämpning av gällande lagstadganden, därest vid undersökning sådan skulle visa sig hava förekommit, eller taga initiativ till eventuellt behövlige lagändringar, hemställde lantmäteristyrelsen hos ordföranden i Västerbottens läns jordbrukskommission om närmare meddelande om de fall, som kommissionens berättelse avsåge.

Till svar härå har nämnde ordförande — ledamoten av riksdagens andra kammare A. Wiklund — meddelat, att det icke vore så lätt att angiva några typiska fall, helst han under vistelse vid riksdagen icke hade tillgång till alla handlingarna. Från tillgängliga anteckningar omnämnde ordföranden emellertid följande fall, nämligen avstyckningar med sammanläggning i Gustafstorp, Lilla Holmträsk och Bäverträsk i Lycksele socken samt delningar å Stryckfors 1² i Lycksele socken och Nyberg 1⁵ i Norsjö socken. Ordföranden tillade, att med jordbrukskommissionens berättelse icke avsetts något påstående om oriktigt förfarande av lantmäteristyrelsen underlydande personal.

Lantmäteristyrelsen meddelar, att styrelsen låtit överlantmätaren i Västerbottens län verkställa utredning i ärendet, vilken utredning överlämnats till mig.

För egen del anför lantmäteristyrelsen följande:

»Överlantmätarens utredning visar, att sammanläggningen i Gustafstorp åstadkommer ett bärkraftigt jordbruk med riklig stödskog och utan minskning av de självständiga jordbrukens antal, att detsamma gäller om avstyckning och sammanläggning i Lilla Holmträsk ävensom avstyckning från Bäverträsk, att delningen av hemmanet Stryckfors 1² med lägenheten Tavle kommer genom upplösning av befintlig samäganderätt att borttaga anledning till föreliggande vanhävd samt utvidga jordbruket i orten genom två nya självständiga jordbruk samt att tillstånd till delning av Nyberg 1⁵ lämnats under villkor om föregående sammanläggning med Nyberg 1⁶, varigenom delningen skulle åstadkomma

tre självständiga jordbruk med omkring 6 hektar inrösningsjord och 78 hektar avrösningsjord vardera, således en storlek, som ej undgår uppsiktslagen. De angivna fallen hava således ingalunda syftat till att undgå norrlandslagstiftningen eller medfört försvinnande av självständiga jordbruk utan hava tvärtom inneburit en ändring i fastighetsindelningen, som måste anses vara till betydande gagn för jordbruksnäringen i orten.

Den verkställda utredningen, vid vilken yttranden inforrats från länets samtliga distriktslantmätare, har omfattat även alla andra fall, som kunnat tänkas vara åsyftade med de gjorda uttalandena. För åtskilliga fall, som gällt avstyckning av bolagsjord, hava till utredningen fogats utlåtanden, som efter verkställda undersökningar avgivits av tre i jordbruk särskilt sakkunniga rörande de ifrågasatta åtgärdernas lämplighet ur jordbrukssynpunkt. I intet fall har framkommit något, som kan anses innebära ett kringgående av lagstiftningen. Genom jorddelnings- och skiftesförrättningar hava gamla brukningsdelar, som i någon mån kunnat anses bärkraftiga, icke nedlagts och möjligheterna till besuttenhet hava icke skövlats. I övrigt tillåter lantmäteristyrelsen sig hänvisa till överlantmätarens yttrande och delar den uppfattning, som däri kommit till synes.

Den fastighetsindelning, som genom laga skiftena och därefter verkställda hemmansklyvningar, ägostyckningar och jordavsöndringar tilkom på en tid, då den enskilde jordägaren kunde i allt väsentligt efter eget behag dela sin jord, är numera mångenstädes ej ändamålsenlig för ett rationellt bedrivet jordbruk. Vid de ändringar, som därför måste ske, komme ej blott olika former av jorddelning utan även sammanläggningsförfarandet till användning. Därvid skall, på sätt gällande stadganden närmare angiva, tillses bland annat, att den nya fastighetsindelningen blir ändamålsenlig med hänsyn till jordens avsedda användning. Första prövningen i detta hänseende åligger rikets lantmätare. Ända sedan jorddelningslagen och lagen om sammanläggning trädde i tillämpning den 1 januari 1928 har lantmäteristyrelsen särskilt bemödat sig om att få till stånd en god och riktig tillämpning — icke minst i Norrland — av berörda lagars bestämmelser i angivna hänseende. Detta har skett dels genom utfärdande av anvisningar och föreskrifter av olika slag, dels genom ofta återkommande inspektioner av styrelsens chef och ledamöter, varvid särskild uppmärksamhet ägnats åt den fastighetsindelning, som uppkommit genom verkställda lantmäteriförrättningar. Lantmäteristyrelsen kan vitsorda, att lantmäteritjänstemännen allmänt väl inse den stora betydelsen av ifrågavarande prövning och utföra den med omsorg och under hänsynstagande till alla de faktorer, som därvid kunna inverka. Det torde icke kunna göras gällande, att lantmätarna tillåta och utföra mot gällande lagstadganden stridande jorddelningar. I stället har i många fall och från rätt betydande håll anmärkts, att lantmätarna ofta uppställt alltför stränga krav för tillstånd till delning av jord; särskilt har detta gällt i fråga om tillräcklig areal för jordbruksfastighet och om tilldelning av skog för husbehov.

En god och ändamålsenlig jorddelning, verkställd i enlighet med gällande föreskrifters innebörd och syfte, är det centrala i lantmateriets verksamhet, och lantmäteristyrelsen kommer givetvis alltjämt att däråt ägna särskild uppmärksamhet.»

För egen del vill jag göra följande uttalanden med anledning av interpellationen och i anslutning till den i ärendet verkställda utredningen. Såsom framgår av lantmäteristyrelsens yttrande synes anledning icke föreligga att på grund av de utav jordbrukskommissionen i Västerbottens län gjorda uttalandena i avseende å avstyckningar och sammanläggningar av fastigheter härutinnan ifrågasätta några ytterligare åtgärder. Vad däremot angår spørsmålet om stiftelsers ställning till den sociala jordlagstiftningen anser jag utrednin-

*Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)*

Ang.
åtgärder mot
norrländs-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

gen hava ådagalagt, att denna fråga är förtjänt av särskild uppmärksamhet. Jag finner sålunda starka skäl föreligga för den uppfattningen, att det icke kan vara överensstämmande med norrländslagstiftningens anda och mening, att fastigheter av den art, att de enligt förbudslagen icke få förvärvas av bolag och, om de innehavas av bolag, äro underkastade den norrländska arrendelagens och uppsiktslagens bestämmelser, samlas i händerna på skogsbolag närstående stiftelser, vilka senare med nu gällande lagstiftning äro oberörda av de tre nämnda lagarnas stadganden. Vidkommande frågan om bulvanlagens tillämplighet å berörda stiftelsers fastighetsinnehav delar jag den av vissa av de hörda myndigheterna uttalade mening, att sambandet mellan stiftelser och bolag i verkligheten väl kan tänkas vara eller bliva sådant, att en stiftelse måste anses såsom bulvan, i vilket fall ett ingripande jämlikt bulvanlagen synes kunna och böra komma till stånd. Vad angår förbuds-, arrende- och uppsiktslagarna torde framgå av vad jag nyss uttalat, att jag finner frågan om sagda lagars utvidgning att avse jämväl stiftelser böra upptagas till övervägande. Med hänsyn bland annat till den mångfald av ändamål, varför stiftelser bildats, tarvar frågan helt visst ingående utredning, innan slutlig ställning kan tagas och eventuellt erforderliga lagförslag framläggas. Under erinran *dels* att på riksdagens prövning är beroende en i andra kammaren av herrar Wiklund i Byske och Lindberg väckt motion angående vissa ändringar och kompletteringar i norrländslagstiftningen, *dels ock* att hithörande lagstiftningsfrågor falla under justitiedepartementets handläggning, vill jag till sist, efter att hava samrått med chefen för nämnda departement, såsom min mening uttala, att förevarande spörsmål om stiftelsernas ställning till den sociala jordlagstiftningen bör bliva föremål för regeringens fortsatta uppmärksamhet och omprövning.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den förevarande interpellationen berör norrländsfrågan, den stora motsättningen fortfarande mellan industrien och jordbruket i Norrland och de vanskligheter, som för närvarande vila över detta problem. Den hänger också, såsom jag skall visa, nära samman med de händelser i Ådalen, som utgöra dagens samtalsämne.

Till en början skall jag tillåta mig att gentemot herr talmannen och sekreteraren få göra samma erinran som förra året men som då inte ledde till någon påföljd. Jag vill nämligen fråga, varför det skall vara olika praxis mellan kamrarna i fråga om tillkännagivanden rörande interpellationers besvarande. Så snart ett interpellationssvar anmäles till talmannen i andra kammaren, meddelar han kammaren, att den eller den interpellationen kommer att besvaras då eller då. En följd härav blir, att det omnämnes i pressen, då ett interpellationssvar skall lämnas i andra kammaren, men beträffande interpellationer, som väckts och besvaras i första kammaren, kommer intet meddelande i pressen, därför att interpellationssvaren tillkännages först på föredragningslistan, vilken utkommer samma dag, som interpellationen besvaras. Den, som har en sak att verka för, väcker inte en interpellation för papperskorgen eller för tal ut i bara luften. Meningen är ju att med interpellationen väcka uppmärksamhet och diskussion om en aktuell fråga och därigenom i någon mån föra den framåt. Det kan ju hända, att det i en sådan fråga som denna, vilken dock rör hela Norrland, skulle ha kommit åhörare av svaret från andra kammaren, men de flesta ha inte en aning om vad som skall förekomma här. Detta gäller även allmänheten. Framför allt skulle de ledamöter i kammaren, som hava intresse för frågan, beretts tillfälle att inte binda sig för andra ändamål. Från tidningarnas telegrambyrå har man också sagt sig ej kunna förstå första kammarens skiljaktiga praxis. Till grund för denna kammare ligger ju nu också allmän rösträtt, men det hjälper inte. Gammalväldet skall vara kvar i alla fall.

Jag sade, att detta spörsmål äger sammanhang med dagens fråga. Ådals-tragedien. Det förhåller sig nämligen så, att där uppe sedan en mansålder och längre tillbaka stått en kamp mellan två olika intressen, nämligen skogsindustrien och jordbruksbefolkningen jämte skogs- och flottningsarbetarklassen, som också blivit inblandad i detta spel om livsuppehållet och fördelarna. Denna fråga har då provisoriskt lösts genom norrlandslagstiftningen, som var en förskansning mot den framflyttande industrialismens överdrifter. Om jag nu tillåter mig göra några erinringar, uppberar jag för hundrade gången, att det inte är något klandrar mot bolagen eller deras ledande personligheter. De ha rättighet att begagna sig av lagarna och att gagna den ekonomi, som de äro satta att bevaka. De ha det nog också själva ibland ganska trångt, där de skola kämpa med utländsk och inhemsk konkurrens. Det är själva systemet, som jag talar om.

Då denna fråga först genomdebatterades under de första åren av 1900-talet, blevo både riksdagens ledamöter och allmänheten så insatta i densamma, att var och en förstod frågans vikt och också hade tillfälle att bedöma den. Nu ha ju andra tider kommit, och utvecklingen har försiggått mera i det tysta. Maskinindustrien har gjort allt större framsteg, och stadskulturen känner inte mycket till, vad som tilldrar sig på landsbygden, men det är stadskulturen, som styr och leder folkets öden åtminstone i detta land. Ty här bo vi så bra till i städerna för detta ändamål, särskilt i huvudstaden. På detta sätt ha industrien och den helt naturligt industrialiserade högre ämbetsmannaklassen alltmera kommit bort från frågans sociala sidor och beretts tillfälle att under skydd av allmänhetens obekantskap med saken och de nya förhållandenas upptagande av sinnena mer och mer undergräva norrlandslagstiftningen och dess förutsättningar. Skenet bevaras dock och kanske även en känsla i alla fall, att den nog ändå bör upprätthållas. Striden pågår fortfarande och nödskansarna kunna icke avskaffas, vilket nog kan ske någon gång i tidernas längd, då människorna blivit goda, därför att systemet omsider tillåter det.

Nu har det gått så långt, att den fråga, som norrlandskommittén satte som en av de nödvändiga drivkrafterna för att upprätthålla jordbruket och jordbruksnäringen gentemot den påträngande industrialismen och industrialiseringen — det har gått så långt, säger jag, att man från alla ledande partiets sida i den praktiska politiken tagit avstånd från att använda något mått av tvångsavlösning, expropriation, för att kunna frigöra tillräckligt arrendatorjordbruk, avrunda ofullständiga jordbruk, skapa nya jordbruk o. s. v. Det är egentligen studentexamensfolket i politiken, som ju står minst nära de sociala nödvändigheterna, vilket inom de olika partierna, även inom socialdemokratien, drivit fram denna förändrade statskonst — en del av dem naturligtvis.

Jag skall läsa upp ett exempel på hur situationen uppfattas bland folket ett uttalande av den gamle socialdemokratiska veteranen, bonden August Svansson i Junsele i Ångermanland. Han skriver: »Det är klen för många nu i Stornorrland. Arbetslösheten kastar sin skugga över det Nordströmska eldoradot. Jag har tre stora starka söner, som jämte mig nu i månadtal saknat varje av sedvanliga förtjänsttillfällen. — — —

A propos Stornorrland har jag försökt på flera håll att få underkasta den Nordströmska höga visan till norrlandsbolagens lov en kritik och höja en norrländsk protest. — — —

Men om det berott på en bristfällig framställningskonst eller något annat vet jag ju icke, ogörligt har det emellertid varit att få plats därför i de tidningar, där jag försökt.»

Så kommer han in på den splittring inom arbetarklassen i industriarbetare

Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

och lantbefolkning, som sammanhänger med mondismen, d. v. s. större industriidkares bemödanden att komma till en överenskommelse med sina arbetare genom en rättvisare fördelning av nettobehållningen. Så här säger han: »Men jag tror nästan att man inom industriarbetarkretsar och dem närstående i viss mån låtit sig imponeras av Ludvig Nordströms ogenerade gåpående, och där är för övrigt likgiltigheten för bondeklassens utrotande så pass stor, att bara man där kan antaga att det kan leda till något utökande av egna chanser, så ser man därpå med en viss förståelse. Nu gäller det emellertid deras eget skinn. Bolagssammanslagningarna till koncerner med indragningar och permitteringar massvis jämte allsköns manipulationer från arbetsgivarehåll äro nog så pass hotfulla företeelser, att mången — som förut trott sig böra 'sleva' och hålla med bolagsmakten — nu synes betänksamt ta sin Mats ur skolan och justera om sin uppfattning. — — —

All vunen rösträtt o. s. v. till trots glida vi snabbt utför mot avgrunden.»

Tiden varslar, att svårigheterna icke äro avlägsnade utan snarare ökas, och vart det sedan kommer att gå, veta vi icke ännu. Men säkert är, att det ligger åtskilligt i tiden, som är försummat. När under de gångna tiderna bolagsmakten allt mer vant sig vid statsmakternas eftergivenhet och likgiltighet, i det de till och med förklarar, att de för all del icke ville göra något ingrepp i äganderätten, är det ju givet, att gammalmodiga industriägare, som inte följt med tiden och äro vana att härska, inte förstätt tidsandan utan säga: »När statsmakterna inte vilja lägga sig i våra äganderättsförhållanden annat än högst obetydligt, är det väl meningen, att vi också skola få utnyttja vår äganderätt.» På det sättet ha statsmakterna genom sin tilltagande brist på förståelse för jordbrukets värnande själva bidragit till att framkalla sådana tilldragelser, som nu ha ägt rum i Ådalen.

Nu sitter ju en jordkommitté, som skall syssla med frågan. Dess befogenheter ha kringskurits genom det nya direktivet, att man inte på något sätt får röra vid äganderätten, icke ens mot kontant erkänsla. Den har fått en sådan sammansättning, att åtminstone majoriteten delar denna uppfattning. De problem den skall befatta sig med ha avmagrats. Den har kallat sig för en social jordkommitté, men den har inte tilldelats förmåga att vara det i erforderlig mån. Emellertid får den givetvis försöka göra vad den kan, och varje sådant här påpekande kan möjligen i sin mån påskynda ett kraftigare bemödande att komma med något, som statsmakten egentligen berövat den möjligheter till.

Efter denna ingress skall jag återgå till den förevarande frågan. Genom att statsmakterna icke sätta någon kraft bakom sina fordringar och icke äro beredvilliga att giva effektivitet åt sina lagar har det nu alltså visat sig, att bolagsmakten mer och mer gjort sig till en stat i staten. Man respekterar icke lagarnas andemening, utan man går de omvägar kring dem, som lagarna själva medgivit. Man förmodar, att ingen skall förarga sig däröver, ty tiden ligger tydligen icke till för skyddande av jordbruket, genom att förskaffa brukarna besittning av en tillräcklig del av själva jorden. Man är mera intresserad för subventioner åt jordbrukare, som redan ha sin jord på det torra men icke sin ekonomi.

Det sista försöket att kringgå både förbudslagen, bulvanlagen, arrendelagen och vanhävdslagen har skett genom bildande av stiftelser för ändamålet. Det var en enkel utväg, och den har börjat lyckas. Men så har denna interpellation samt bekymmer från landsbygden, som tagit sig uttryck i dess press, kommit emellan. Nu har jordbruksministern sökt utreda frågan, så gott han kunnat från sin plats på långt avstånd från skådespelet och även med stöd av myndigheterna, som i sina utlåtanden verkligen icke kunnat förklara, att vitt var svart eller tvärtom, utan ha framhållit, att här naturligtvis en fara

lurar. Faran består däruti, att man kan åsidosätta lagarna, och man kan till och med i stiftelsens namn inköpa det ena bondehemmanet efter det andra och på det sättet göra norrlandslagarna utan all verkan.

Det har ju också visat sig, att sådana här stiftelser fått lagfart på hemman. I de fall jag hittills känner ha häradsrätterna beviljat lagfart utom en enda, nämligen Hammerdals tingslags häradsrätt, vilken den 20 oktober 1930 med den ordinarie häradshövdingen C. J. von Essen som ordförande avkunnade följande utslag: »Enär sökande stiftelsen inrättats för tillgodoseende av ett Kramfors aktiebolags intresse, samt bolaget icke äger utan vederbörligt tillstånd förvärva fast egendom av ifrågakomna beskaffenhet, ty och som enahanda förhållande får antagas gälla beträffande bolagets förevarande stiftelse, samt stiftelsen, enligt vad upplyst blivit, icke sökt än mindre erhållit dylikt tillstånd, alltså och då vid angivna förhållande stiftelsebrevet ej kan anses som laga fång till den fasta egendom, som avses med ansökningen, varder densamma av häradsrätten avslagen, och äger stiftelsen att återbekomma det till lagfartsstämpel erlagda beloppet.» Det var ord och inga visor, herr talman, och renhårigt. Jag åberopar detta, eftersom det icke omnämndes i redogörelsen av jordbruksministern, som icke varit i tillfälle att få del därav.

En intressant fråga, som jag något berört i interpellationen, är också, i vad mån statsmakten och länsstyrelsemakten och den kommunala makten, med andra ord det allmänna, genom sina främsta representanter stödja uppkomsten av ifrågavarande stiftelser. Att de göra det, förvånar mig icke, därför att man på höjderna har den uppfattningen, att det är bolagen, som komma med idel guld och gröna skogar där uppe. Men det ser ändå ut, som om det inte vore så. Ty hur det än är, är det endast jordbruket, som äger bestånd och varaktighet. Industrien är en meteor, som är mest beroende av konjunkturer och konkurrens och som drages med dessa svårigheter. Vi se, hur det förhåller sig nu, då just den industri, som skulle behärska allt, befinner sig i det svåraste läge.

Om vi gå till Skönviks aktiebolag, som började praktisera den nya inrättningen med stiftelser och upprättade sitt stiftelsebrev den 30 december 1927 och vars stiftelse även fått lagfart på däri avsedda fastigheter, finna vi, att styrelsen skall bestå av fyra ledamöter och fyra suppleanter, att en styrelseledamot jämte suppleant utses av styrelsen för Sveriges industriförbund samt att en styrelseledamot utgöres av överjägmästaren för Mellersta Norrlands distrikt eller av denne utsedd person. Suppleant för sistnämnda styrelseledamot skall jämväl utses av överjägmästaren. Ordförande inom styrelsen skall vara antingen den styrelseledamot, som utsetts av Sveriges industriförbund eller överjägmästaren eller den, som av denne utsetts. Så heter det vidare: »Därest Sveriges industriförbund skulle upphöra, skall den styrelseledamot och suppleant, som skulle utses av industriförbundet, utses av landshövdingen i Väster-norrlands län.» Med den lojalitet och courtoisie, som bolagens högste visa sina landshövdingar, är det, förmodar jag, icke uteslutet, att landshövdingen har varit tillfrågad, om han ville åtaga sig ett sådant uppdrag, innan det av bolaget inskrevs i stiftelsens författning.

Man finner vidare, att stiftelseurkunden godkänts av donatorerna Lennart Norström och hans hustru Dora-Luise Norström samt av Sveriges industriförbund genom Vilhelm Lundvik, förutvarande statsråd, och av P. O. Welander, som visst är överjägmästare i de där trakterna.

Så ha vi den enahanda stiftelse, som bildats av Kramfors bolag den 30 december 1929. Friherre Mannerheim och Mauritz Magnusson ha där överlåtit sina fastigheter, som tydligen äro bulvanfastigheter till Kramfors bolag. Vid bolagets konstituerande utsågs styrelse. Av industriförbundet hade till ledamot i stiftelsens styrelse utsetts borgmästare Leonard Groth i Sundsvall och till hans suppleant stadsnotarien G. L. J. Dixelius, d. v. s. rättsskipningen i

*Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)*

Ang.
 utgårdar mot
 norrlands-
 lagarnas
 kringgående.
 (Forts.)

staden. En av ledamöterna skulle vara länsjägmästaren P. Ödman eller, om han icke åtog sig det, en av honom utsedd person, och han meddelade nu, att han kommer att fungera som ledamot av stiftelsen. Till ordförande utsågs borgmästare Groth och till verkställande direktör länsjägmästaren Ödman.

Så ha vi Holmsunds aktiebolag, vars stiftelse är av den 12 december 1930. Där ha vi ungefär enahanda stadganden i själva stiftelsebrevet. Det meddelas, att industriförbundet till en av ledamöterna utsett borgmästare Peter Arvid Svanström, som visst är borgmästare i Umeå, och till suppleant för honom stadsnotarien O. G. Åhlander. Det är samma system, att rättsskipningen i staden skall ha befattningarna. Så meddelas, att Sveriges skogsägareförbund utsett till ledamot av stiftelsens styrelse överjägmästaren Ernst Teodor Jansson. Till ordförande utsågs borgmästare Svanström och till verkställande direktör överjägmästare Jansson.

Där ser man sålunda, hurusom ställningen är i Norrland. De mäktiga bolagen industrialisera ämbetsmannaklassen, och sedan avges av den utlåtanden om förhållandena till statsmakterna. Man kan därför icke taga allt som sägs för kontant, utan det behöver synas i sömmarna.

Nu har emellertid jordbruksministern funnit, att en komplettering av lagstiftningen här bör äga rum. Först kommer det att bli en utredning, och sedan kommer det att skridas till verket, förmodar jag, såvitt på honom ankommer. Då har ju interpellationen blivit tillmötesgående besvarad. Då må dock erinras, att jag i interpellationen begärde en proposition redan i år. Det är klart, att om man skall vänta och vänta på utredningen, vet man inte, huru saken kan sumpas ihop sig.

Särskilt svar har ej givits på frågan, om lagstiftningen skulle erhålla återverkande kraft. Den allmänna bulvanlagen fick ju återverkande kraft för tidigare bulvanförvärv. Om denna lag skall kunna verka någonting, måste den givetvis erhålla återverkande kraft på tidigare gjorda kvasibulvanförvärv eller verkliga bulvanförvärv, som von Essen ansett det vara. Enligt hans uppfattning behöver man ingen lagstiftning, ty en stiftelse av ifrågavarande slag är bulvan och skall alltså behandlas såsom sådan. Men det är icke sagt, att det går på det sättet. Landshövdingen i Jämtlands län säger, att lagstiftningen i fråga inte bör ges återverkande kraft, och detta av någon konstig anledning för de praktiska konsekvensernas skull. Då skulle man nämligen behöva avyttra bulvanhemmanen, som då äventyrade att köpas av skogsspekulanter, vilka vore en farlig kategori av förvärvare. Men vid förra riksdagen, tror jag, och många gånger tidigare, ja även av en enhällig jordkommission, väcktes förslag om att enskilda skogsspekulanter, som innefattas under arrende- och vanhävdslagarna, även skulle inneslutas under förbudslagen. Men då hette det alltid, att de äro ett försvunnet släkte, så att man inte behöver ha några farhågor för detsamma. Men det är märkvärdigt, att de dyka alltid upp som en stor samhällsfara igen, då de behövas för att slå ihjäl hävdandet av norrlandslagstiftningens effektivitet.

Här föreligga således rena intressekonflikter. Det fordras verkligen en regering, som anstränger sig att taga parti på den rätta sidan och se till, att lagarna respekteras. Jag är litet rädd för att jordbruksministern inte svarade just på frågan, om lagstiftningen skulle hava återverkande kraft. Däri kan ligga någon tvekan från hans sida, och detta har givit anledningen till att jag tillåtit mig ytterligare betona sakens vikt.

Så hava vi den andra frågan, nämligen skyddet för jordbruken såsom sådana — inte blott för jordbruk, som redan kommit i bolagens ägo — kravet att bestående jordbruk skola upprätthållas till hävd och i tillbörlig omfattning. Det var en av norrlandslagstiftningens förnämsta uppgifter att bibehålla så många självständiga försörjningsmöjligheter för jordbrukare som

möjligt. Därför skulle man behålla de gamla jordbrukens kärna och utvidga den med tillägg från den skogsmark, därifrån de hade uppodlats. Detta synes man för närvarande börjat komma ganska mycket ifrån. Särskilt har den nya lagen om delning av jord på landet i sina principer varit mindre klar än den gamla lagstiftningen, vilken dock också hade sina fel. Detta har gjort, att jordbrukskommissionen i Västerbottens län sagt, att det föreligger en konflikt mellan norrlandslagstiftningen och lagen om delning av jord på landet. Då följa lantmäterna naturligtvis lagen om delning av jord på landet mera, än de följa norrlandslagstiftningen, och redan därför hava klagomål uppkommit från orterna över att norrlandslagstiftningen även här undergräves.

Det har omsider medgivits, att det är ett problem att göra ofullständiga jordbruk fullkomliga genom att tillägga dem nyodlingsmark och skog. Men genom den nya skifteslagstiftningens medgivanden även till sammanslagning av jordbruk och då inte garantierna däremot äro klara, som meningen var med norrlandslagstiftningen, kan det inträffa, att man lätt kommer ifrån denna sak helt erkelt genom att, såsom det hetat och ännu heter, »befria bolagen från den inägojord, som de inte behöva», och lägga denna till angränsande hemmans inägojord. Och då bli ju norrlandslagstiftningens syften kränkta.

Då vi i dag komma till utskottsutlåtandet över propositionen om möjligheten till fastigheters befriande från inteckningar, har lagrådet ingripit för att ytterligare lätta en sammanslagning av inägojord med angränsande jord, vilken sociala fråga lagrådet säger vara av stor betydelse. Jag har tillåtit mig att i en motion fästa uppmärksamheten på, att det enligt norrlandslagarna inte gäller att göra på det sättet, utan att man måste bibehålla två självständiga jordbruk för att öka dem vart och ett på sitt håll med mark från de hemman, från vilka de blivit utbrutna, detta särskilt i Norrland, där kronan för övrigt skänkt skogarna till jordbruket just i och för detta ändamål. År 1896, då en lag om fri ägostyckning kom till stånd, hette det, att därigenom bleve bolagen befriade från den inägojord, som de inte behöva. Nu kommer lagutskottet och säger detsamma med åberopande allenast av lagrådets förmenta auktoritet. På det sättet undergräves norrlandslagstiftningen så småningom i det tysta bakom kulisserna.

Nu har ju jordbruksministern, som ju inte kan vara inne i förhållandena på de olika orterna, hört vederbörande ämbetsverk såsom grundlagen föreskriver. De vederbörande, som nu hörts, äro länsstyrelserna, landsfogdarna, överlantmätare, skogsvårdsstyrelserna, jordbrukskommissionerna och egna-hemsnämnderna och framför allt lantmäteristyrelsen. Den senare, som ju är en av faddrarna till den nya lagen om delning av jord på landet med mera, vill medgiva, att denna lämnar utrymme till att kringgå norrlandslagstiftningen. Så förhåller det sig i alla fall, vilket ävenledes erinrades vid lagens antagande.

Lantmäterikåren, i den mån den blivit hörd, har ock uttalat sig för att med ledning av styrelsens instruktioner och inspektion den ej funnit annat, än att det går riktigt och lojalt till vid avstyckningarna. Då skulle jag vilja tillåta mig göra några erinringar.

För det första är kontrollen mindre nu såsom likaledes framhölls redan vid den nya lagstiftningens tillkomst. För att förenkla saken har förrättningen överlämnats till jordägarna och lantmäterna ensamma, med underställning till överlantmätaren. Förr skulle frågan gå till Konungens befallningshavande såsom kontrollerande. Det var ju något mer, om än ej alltid något vidare betryggande. Nu förnimmas från rätterna klagomål över den nuvarande kontrollens otillräcklighet. Vad som försiggår ute på marken och förrättningsmännens

*Ang.
älgårder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)*

Ang.
ätgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

skilda individuella läggningar kan väl ej ens lantmäteristyrelsen över-
skåda.

Jordbrukskommissionen i Västerbottens län och folkopinionen på många håll
mena vidare, att norrlandslagstiftningen åsidosättes bland annat genom att
man delar upp ett hemman, som t. ex. innehåller sex hektar, i två delar om tre
hektar vardera och låter dem på det sättet visserligen bli juridiskt självstän-
diga jordbruk men därigenom på samma gång undandraget dem skyddet av
norrlandslagstiftningen. Å andra sidan sammanslås understundom, säges det,
två självständiga jordbruks inägojordar, varigenom de självständiga jordbru-
kens antal minskas.

Det mest tvivelaktiga synes nu liksom förut vara tilldelningen av husbehovs-
skog. Man synes här, såvitt kan läsas ut ur interpellationssvaret, i sin kontroll
närmast gå efter antalet hektar. Men äro dessa hektar överallt tillräckliga; huru
långt bort från inägorna är husbehovsskogen belägen samt först och sist huru-
dan är den till sin beskaffenhet? det lämnas troligen oberört.

Jag skall taga ett exempel ur en bekommen tablå över en år 1929 företagen
avstyckning av lappmarkshemmanet, Lillögda nr 3 i Åsele socken tillhörig ett
bolag. Jag tror inte, att det ligger ovanför odlingsgränsen, men det är jag icke
säker på. Det skall vara ett av de bästa lappmarkshemmanen, och nu har det
delats upp i 16 lotter. Femton av dessa lotter få i mycket olika storlekar till-
sammans 27 hektar åker, 65 hektar äng och 76 hektar odlingsmark samt 513
hektar avrösningsjord. I medeltal skulle de hava 34 hektar avrösningsjord. Man
vet inte, huru marken och skogen äro beskaffade och i vad mån impediment in-
går. Det är bra, att odlingsmark tillagts, men ej heller här känner den yttre
världen dess beskaffenhet eller om odlingsmark obehörigen undantagits. Den
sextonde lotten, som kallas stamfastigheten, har tillagts något över en hektar
åker, 768 hektar äng och 10,000 hektar avrösningsjord. Fyra lotter av de fem-
ton hava något över 40 hektar avrösningsjord, andra på 20- eller 30-talen, mest
på 20-talet. Norrlandskommittén föreslog på sin tid en ägostyckningslag och
upptog däri, huru mycket skogsmark som skulle minst läggas till varje fastig-
het. Ovan odlingsgränsen i lappmarken skulle jordbruken hava minst 50 hektar
medelgod skogsmark och nedan odlingsgränsen minst 40 hektar. Impediment
voro således uteslutna ur arealen, och när skogsmarken var av sämre beskaffen-
het, skulle områdena ökas. Hur ställde sig denna mättstock till vad som till-
delats lotterna i Lillögda nr 3? Enligt min sagesman mycket dåligt. Frånsett
markens obekanta beskaffenhet äro även arealerna i ett flertal fall betydligt
understigande vad Norrlandskommittén på sin tid ansåg vara ett minimum.

Vidare — jag har påmint därom många gånger — vilken strid förde ej lands-
hövding Widén i Jämtland mot lantmätare och bolag för att enligt då gällande
lag, som dock var tydligare än den nya lagen, giva ett tillräckligt tillskott av
jord och skog. Han fick till slut resa till Stockholm och allvarligt förehålla
regering och regeringsrätt, att detta var ett oeffterrättligt förhållande. Det finns
återgivet i jordbrukskommissionens betänkande, och Widén har själv justerat
berättelsen. Detta ledde då till någon förbättring. Vad skall nu inträffa, när
inga landshövdingeämbeten hava skyldighet att kontrollera avstyckningar utan
det är en sak mellan lantmätnarne, som ju inte äro utbildade för de sociala ändamå-
len och vanligen väl endast amatörer i skogsvård.

Huru långt bort lägges skogsområdet? Riksdagsman Tjällgren talade både
i utskottet och här i kammaren en gång om, att det bolagshemmans inägojord,
som skulle utstyckas, fick sin husbehovsskog på en halv mils avstånd, och ena
hälften på ett kallt berg och den andra på en myr. Kommunalnämnden av-
styrkte enhälligt, men inte hjälpte det, länsstyrelsen godkände i alla fall en så
beskaffad ägostyckning. I Lillherrdal har husbehovsskogen ibland tagits 3—4
mil borta från inägorna och då kunna de inte få den ringaste nytta av den. Ja,

vad svarades av riksdagen, då även den frågan bragtes nyligen på tal. Den ställde sig likgiltig för hur det går. Varken herr Enhörning, herr Gabrielsson eller jag ha någon husbehovsskog, som ligger 3, 4 mil från vårt jordbruk, så att vi kunna taga det med lugn.

När jordkommissionen i Uppland besiktigade Gimo-Österby bruks ägo-
styckningar, vederbörligen gjorda av lantmätare och fastställda förmodligen av Konungens befallningshavande, fingo vi tillfälle att bese skogsmarken för husbehovet i två fall. Det ena var en mossbelupen marskog på en mark, som bestod väsentligen av småsten med litet jord emellan. Den andra låg på en myr. Alla närvarande i jordkommissionen konstaterade, att det var ett fullkomligt spektakel. Vem kontrollerar oväldigt ute på marken saker, och vad kan ej tilldraga sig ute i det fördolda?

Jag vädjar till jordbruksministern, om det ej borde tillsättas någon undersökningskommission, som efter en bestämd plan periodvis inspekterade avstyckningarna på marken för utrönande av hur det var med skogsarealens storlek, närheten till jordbruket, om det är en växtkraftig skog, som verkligen kan fylla husbehovet, och om marken överhuvud taget — huru många hektar den än må hava — kan anses fylla behovet. Om detta har ej lantmäteristyrelsen yttrat sig, och jag tror inte heller, att myndigheterna i orterna komma att intressera sig för denna angelägenhet.

Det ligger väl vikt uppå icke minst att i tid förekomma att efterkommande få med möda bota sådana stympade och snöpta jordbruk, som under lagens täckmantel kommit till på detta sätt. Jag säger som småbrukaren i Ångermanland: »All vunnen rösträtt till trots, glida vi snabbt utför mot avgrunden».

Interpellationens tredje fråga har av statsrådet lämnats obesvarad. Bakom den döljer sig, såsom jag tror, något viktigt, ett av nutidens försummade huvudproblem. Det är väl därför som i denna punkt tystnaden fått tala.

Herr Lindmark: Herr talman! Jag har begärt ordet på grund av ett uttalande, som interpellanten gjort i sin interpellation. Han menar, att skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län icke fullgör sin skyldighet i fråga om skogsvården å bolagens skogsfastigheter. Det heter nämligen i interpellationen: »I Västerbottens län exempelvis är det jordbrukskommissionen, som tämligen ensam värnar om jordlagarna, under det skogsvårdsstyrelsen står ganska passiv inför trusternas godtyckligheter även i skogsvården.»

Då jag är ledamot av den skogsvårdsstyrelse, som avses, tillåter jag mig att här i denna fråga säga några ord. Som bekant har Västerbottens kustland först sedan år 1925 kommit under vår allmänna skogsvårdsdrag. Skogsvårdsstyrelsens ansvar för skogsvården inom detta område daterar sig således från denna tid. Styrelsens uppgift i fråga om jordlagarna inskränker sig till skogens och skogsmarkens vård, och frågan om med vilken rätt den eller den förvärvar eller innehar skogsfastighet tillkommer ej styrelsen att bedöma.

Vad nu beträffar bolagens skogsvård, så måste man säga, att denna är i stort sett god, åtminstone relativt god. De flesta skogsbolag ha utbildade fackmän för sin skogsvård. Vid flera tillfällen ha skogsvårdsstyrelsens tjänstemän på begäran biträtt bolag såväl med stämplingar för avverkningar som för hyggesrensning- och andra skogsvårdsarbeten. Betydande summor ha bolagen utan tillskott av statsmedel nedlagt på skogsvårdande åtgärder såsom dikningar, hyggesrensningar och dylikt. Beloppen härför under år 1929 utgjorde för länets kustland enligt skogsvårdsstyrelsens statistik 430,000 kronor.

Nu anser givetvis herr Lindhagen, att detta är ett lovprisande av bolagen. Men jag skall markera, att vad jag uttalat endast avser sättet för deras skogsvård. Emellertid har styrelsen dock trots den relativt goda skogsvården givetvis inte försummat sin kontrollerande och fiskaliska verksamhet gentemot bo-

Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

lagen. Under de sex år, som styrelsens verksamhet omfattar, ha enligt förda dagböcker cirka 140 av länsjägmästare utförda särskilda förrättningar avsett just denna kontroll. Mot ett tiotal av de större skogsbolagen ha inskridanden från styrelsens sida gjorts. Efter framställning av styrelsen hava pågående avverkningar stoppats eller justeringar skett av utförda stämplingar, och i många fall hava förelägganden givits om skogsvårdsåtgärder efter avverkningar. Vid handhavandet av sin uppgift har styrelsen, helt naturligt, behandlat samtliga skogsägare, som fallit inom skogsvårdsstyrelsens verksamhetsområde — såväl enskilda hemmansägare som bolag — på ett ensartat sätt i enlighet med gällande lag och de principer, styrelsen anser höra samman med en god skogsvård. Styrelsen har ingripit varje gång sådant varit befogat, oavsett vem som varit skogsägare, och interpellantens påstående om motsatsen är fullkomligt oriktigt.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jag måste tyvärr ta kammarens uppmärksamhet i anspråk en stund på grund av denna frågas stora vikt, i synnerhet som herr Lindhagen i sin interpellation här gjort en hel del uttalanden mot myndigheter och andra, som ha att vaka över att lagstiftningen på dessa områden efterleves, vilka uttalanden jag måste försöka motbevisa.

Jag vill då först säga, att jag delar herr Lindhagens uppfattning, att det åligger myndigheterna att tillse, att lagarna efterlevas, och om det föreligger någon lucka i lagstiftningen, så böra också lagstiftarna tillse, att ändring sker. Men jag är inte ense med herr Lindhagen i det avseende, han påtalat, d. v. s. att felet med lagen är, att lagen icke är tillräckligt skärpt gentemot bolagen. Vi ha en annan kategori — det har herr Lindhagen själv hört bl. a. av länsstyrelsen i Jämtlands län — och det är skogsspekulanterna, som inte sky några medel och inte heller ha några betänkligheter, när det gäller att förvärva skogsfastigheter för att, sedan de skövlat skogarna, sälja fastigheterna till fattiga människor. Mot dem står man i fråga om just denna lagstiftning tämligen maktlös.

Beträffande de s. k. bulvanhemmanen, hade ju dessa fastigheter, när bulvanlagen stiftades, förvärvats av bolagen genom s. k. bulvaner. Det var under tiden efter förbudslagens tillkomst ingen påföljd, om ett bolag hade ett ombud för att köpa en fastighet, och bolagen hade, då bulvanlagen antogs, förvärvat en del fastigheter i de norrländska länen. Dessa fastigheter utgjorde även hypotek för bolagens obligationslån och bankkrediter. På grund av lagens retroaktiva verkan skulle nu dessa fastigheter tvångsförsäljas, och bolagen fingo ej uppträda som köpare. Då bulvanhemmanen i allmänhet bestodo av skogsfastigheter med i många fall frånstyckad inägojord, uppstod ett synnerligen gynnsamt tillfälle för just dessa enskilda skogsspekulanter att för tjäna penningar. Det kom också många förfrågningar till egnahemsnämnderna, om de kunde få lån för att förvärva dessa fastigheter och sedermera stycka dem. Det är således, som jag sagt, mot dessa enskilda skogsjobbare, som man skulle vända sig i första hand. Jag skulle vilja fråga herr Lindhagen, om han hellre vill, att dessa jobbare skola få komma i besittning av de återstående s. k. bulvanhemmanen, än att bolagen, som driva industri och ge arbetstillfällen åt folk genom omfattande kulturarbeten på skogarna, skola få förvärva dem.

Jag vill i detta sammanhang inte bedöma, huruvida stiftelserna, som vi här talat om, böra ha företrädesrätt framför bolagen att förvärva fast egendom. Det må bli en sak, som får utredas, och jag är ense med herr statsrådet däri att ifall dessa stiftelser tillkommit för att kringgå gällande lagar, bör ju också ett ingripande mot dem ske, men såvitt jag kan finna har åtminstone en av dessa stiftelser, nämligen den av Kramfors aktiebolag bildade, i huvud-

sak tillkommit för att övertaga firman Erstads förut innehavda fastigheter. Denna firma hade bedrivit en mycket omfattande trävarurörelse i Norrland och hade, t. o. m. före norrlandslagens tillkomst, förvärvat en hel del skogsfastigheter i Västernorrlands och Västerbottens län. När firman sedan kom på obestånd, såldes alla konkursboet tillhöriga fastigheter på exekutiv auktion och inköptes av dem, som bevakade fordringsägarens rätt. Då firman Erstad väl torde få betraktas som vårt andra trävarubolag, fast rörelsen icke bedrevs under bolagsform — vi hörde av herr statsrådet nyss, att firman övertagit aktiemajoriteten i Björknäs aktiebolag — kunna väl knappast de fastigheter, som under ett 20—30-tal år tillhört firman, enligt lagens mening hänföras till bulvanfastigheter, därför att firman kommit på obestånd och fastigheterna måste övertagas av annan ägare.

Jag nämnde nyss, att jag ur alla synpunkter, icke minst ur det allmännas, ansåg det vida bättre, att de s. k. bulvanhemmanen finge förvärfvas av bolagen, som beredde arbete åt folk, än att de skulle komma i händerna på skogsjobbare, och jag skall i korthet motivera, varför jag vill förorda detta. Jag vill då först framhålla, att sedan bulvanlagens tillkomst icke något känt fall förekommit, när bolag utan Kungl. Maj:ts medgivande förvärvat några jordbruks- eller skogsfastigheter. Frågan gäller sålunda nu endast sådana, som förvärvats före bulvanlagens tillkomst och av vilka nu endast ett mindre antal återstår. För att avveckla och få slut på striden om dessa fastigheter uppdrog på sin tid dåvarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet åt statens egnahemsstyrelse att utreda och inkomma med förslag, hur man på lämpligaste sätt skulle förfara med de återstående bulvanhemmanen. Egnahemsstyrelsen enades då att föreslå Kungl. Maj:t att, sedan man från hemmanen avstyckat inägojorden jämte tillräcklig husbehovsskog, skulle den återstående delen få förvärfvas av det bolag, som genom bulvan inköpt fastigheten, med skyldighet att för en billig köpeskilling sälja den avstyckade inägojorden med åbyggnader och husbehovsskog till vederbörande arrendator eller, om denne icke önskade förvärva fastigheten, till annan köpare.

I detta egnahemsnämndens beslut, varom full enighet rådde, deltog, förutom chefen — nuvarande statssekreteraren i jordbruksdepartementet — samtliga ledamöter, företrädande de tre största partierna i riksdagen. Ännu har emellertid icke något förslag i den riktning, egnahemsstyrelsen tänkt sig, kommit från regeringen. Jag ber därför att få hemställa till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han ägnar även detta förslag sin uppmärksamhet.

Jag skall nu övergå till att närmare motivera, varför jag anser, att bolag bör ha företräde framför s. k. skogsspekulanter att förvärva de omtalade bulvanfastigheterna. Jag har införskaffat vissa uppgifter och skall i största korthet redogöra för arbeten, avsedda att förbättra skogarna, som en del bolag, vilka ha sin huvudsakliga verksamhet inom Västerbottens län, hava utfört.

Mo och Domsjö aktiebolag jämte dotterbolag Gideå och Husum ha t. o. m. år 1930 utfört skogsdikning för 3,739,959 kronor. Sandviks bolag har för samma ändamål utbetalt 797,455 kronor. För sådd och skogsplantering har Mo och Domsjö utbetalt 511,299 kronor och Sandviks bolag 11,433 kronor. För gallring, hyggesrensning och markberedningar har Mo och Domsjö utbetalt 1,202,986 kronor och Sandviks bolag 206,248 kronor. Härtill komma kostnader för inhägnader, inmätning av kulturfält, provytor, olycksfallsförsäkring av arbetare m. m., så att sammanlagda kostnaden för kulturarbeten i skogarna uppgå till för Mo och Domsjö 7,576,929 kronor och för Sandviks bolag 1,155,012 kronor eller tillhoppa 8,741,941 kronor. I denna summa ingå dock ej förvaltningskostnader.

Aktiebolaget Robertsfors, som har sina skogar enbart i Västerbottens län,

*Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)*

Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

har för utförande av skogsdikning, bäckrensning, hyggesröjning och skogs-sådd m. m. i rena arbetskostnader utbetalt 874,942 kronor, vartill komma arbetenas planering, kontroll o. dyl., så att hela kostnaden för kulturarbeten uppgår till över en miljon kronor. Alltså enbart dessa tre bolag, från vilka jag skaffat uppgifter, ha för utförande av kulturarbeten på skogarna inom Västernorrlands och Västerbottens län påkostat i det allra närmaste 10 miljoner kronor. Tycker inte herr Lindhagen, att en sådan åtgärd är värd uppmuntran från det allmännas sida och inte bara klander?

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att vi t. o. m. i dag i jordbruksutskottet behandlat en motion, där man hemställer, att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och ålägga domänstyrelsen att sätta i gång arbeten på sina skogar. Det är en bråkdel, jämfört med bolagens skogsvårdsåtgärder, som utförts på statens skogar, om man tar hänsyn till arealerna, och hur många familjer ha inte fått sin bärgning och utkomst genom de arbeten, som trävarubolagen utfört? Jag menar sålunda, att om man skulle ge efter på någon punkt, vore ingen större skadda skedd — fast jag måste säga, att i fråga om interpellationen är ju kanske relationen av de påstådda missförhållandena till större delen inte alls med verkligheten överensstämmande, fränsett dessa stiftelser, som jag undantar.

Utom detta har ägaren av Robertsfors, bruksägare Seth Kempe, upprepade gånger skänkt stora penningbelopp till jordbrukets i Västerbotten och Norrbotten fromma, såsom till mönsterjordbruk, studieresor för jordbrukare m. m. Jag hoppas, att jag inte begär någon indiskretion mot givaren, om jag påstår, att de belopp, som av honom ställts till hushållningssällskapens förfogande eller på annat sätt lämnats till jordbrukets förkovran i dessa län, säkerligen överstiga $\frac{1}{4}$ miljon kronor.

Jag skulle ju kunna anföra flera andra exempel på åtgärder, som varit till stort gagn för jordbruket, men det sagda torde för denna gång vara nog. Jag hoppas, att även herr Lindhagen förstår, att om inte dessa av mig nu omnämnda bolag funnits, hade säkerligen arbetslösheten varit än större, än vad nu är förhållandet.

Herr Lindhagen har så många gånger i denna kammare uttalat bekymmer för hur svårt det är att få bolagen att till rimligt pris avstå eller upplåta jord åt de jordhungerande. Jag har tidigare, när dessa frågor varit på tal i riksdagen, uttalat en annan mening, och jag skall nu, även med risk att upprepa vad jag tidigare framhållit, anföra några exempel på hur det i verkligheten förhåller sig härmed.

Genom egnahemsbolaget i Västerbotten förmedlades för några år sedan ett större antal friköp av arrendehemman från Mo och Domsjö och Sandviks bolag. 38 hemman, som friköptes från det förstnämnda bolaget, betingade i köpeskillning i medeltal 2,375 kronor. Innan dessa fastigheter såldes, hade emellertid bolaget i reparationer och nybyggnader påkostat 40,250 kronor. Den av bolaget då erhållna nettoköpeskillningen blev således ej fullt 1,200 kronor per fastighet. Då medelarealen var 40 tunnland, utgjorde sålunda köpeskillningen 30 kronor per tunnland med tillhörande åbyggnader.

Sandviks bolag sålde vid samma tillfälle 56 avstyckade jordbruksfastigheter till ett medelpris av 5,130 kronor. Å samma fastigheter voro före försäljningen verkställda nybyggnader och reparationer för en sammanlagd kostnad av 287,284 kronor eller i runt tal för samma summa, som erhöles vid försäljningen. I många fall såldes fastigheterna till lägre pris än vad som bolaget före försäljningen påkostat åbyggnaderna, och i intet fall till högre pris än åbyggnadernas brandförsäkringsvärde.

Interpellanten uttalar vidare en undran, om det finnes någon förhoppning, att regeringen skall hinna intressera sig för tillämpningen inom riket och

särskilt Norrland av skiftes- och norrlandslagarna i syfte att bibehålla självständiga jordbruk, och förordar en undersökning, i vad mån överträdelse sker. Han framhåller, att åtskilliga fall avstyckningar och sammanläggningar av fastigheter ifrågakommit i syfte att undgå norrlandslagstiftningen. Även i denna fråga skall jag tillåta mig göra en erinran.

Jag vill då först hänvisa till den uttömmande redogörelse, som herr statsrådet lämnat, men det är särskilt en av dessa fastigheter, belägen i Lycksele socken, som torde vara av intresse för kammaren att taga del av. Då jordbrukskommissionen i sin berättelse till statsrådet lämnat uppgift om denna fastighet och åberopat den sammanläggningen såsom lagstridig, vill jag påstå, att ingen av dem var stridande mot gällande lagstiftning, men särskilt beträffande denna fastighet, som är mycket typisk, har jag införskaffat uppgifter och skall be att litet närmare få redogöra för densamma.

Det var fastigheten Gustavstorp i Lycksele socken. Jordbrukskommissionen har överklagat förrättningen och sagt, att »genom ifrågavarande sammanläggning åstadkommes uppenbarligen minskning i de självständiga jordbrukens antal». Jordbrukskommissionen »får därför underdånigst anföra besvär över förrättningen under yrkande det täcktes Eders Kungl. Maj:t med undanröjande av överklagade förrättningen avslå sammanläggningen».

Ja, om man då ser efter, hur det förhåller sig, ha vi här ett intyg, underskrivet av August Ekström, konsulent hos Västerbottens läns hushållningssällskap, K. Lundström, konsulent hos Västerbottens läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd och Anders Zingmark, konsulent hos Västerbottens läns kolonisationsnämnd. Dessa, som ha varit där och besiktigt fastigheterna, vilket inte jordbrukskommissionen och dess ombud gjort, skriva i sitt intyg bland annat: »I anledning av att jordbrukskommissionen i Västerbottens län hos Kungl. Maj:t anført besvär över av ägodelningsdomaren i Västerbottens västra domsaga den 6 maj 1930 meddelade beslut å en förrättning rörande avstyckning från en fastighet, benämnd Gustavstorp 1° och Gustavstorp 1¹⁰ i Lycksele socken, hava undertecknade denna dag företagit besiktning av förutnämnda fastigheter för utrönande av lämpligheten av sammanläggning av densamma.

Vid besiktningen, varvid företeddes till ärendet hörande kartor och handlingar, närvaro även köparna J. A. Andersson och Sigrid Andersson samt såsom ombud för direktör T. Hérnod skogschefen Erik Runbäck, och få vi häröver anföra följande:

att inägojorden till de båda fastigheterna såväl före som efter en år 1926 fastställd hemmansklyvning legat i sambruk och utgjort endast en brukningsdel,

att den av direktör T. Hérnod ägda fastigheten Gustavstorp 1° saknar åbyggnader,

att med hänsyn till den odlade jordens ringa omfattning och odlingsmarkens mindre goda beskaffenhet och avlägsna läge å fastigheten Gustavstorp 1° icke bör grundas ett självständigt jordbruk.

att köparnas fastighet Gustavstorp 1¹⁰, som är fullständigt bebyggd, äger ringa areal odlad jord, saknar odlingsmark och därmed utvecklingsmöjligheter i jordbrukshänseende och

att avstyckningen gränsar till köparnas inägojord.

På grund av vad sålunda anförts och då genom ifrågavarande avstyckning och sammanläggning uppstår ett mera bärkraftigt jordbruk med riklig stödskog, vartill kommer, att de självständiga jordbrukens antal icke minskas, få vi vitsorda lämpligheten av sammanläggningen.»

Detsamma säga köparna. Jag skall inte besvara med att upprepa deras uttalande. Och då säger jordbrukskommissionen — och interpellanten har stött

*Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)*

Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

sig på det — att de självständiga jordbrukens antal minskas, vilket ju är fullständigt gripet är luften!

Jag måste fråga: vad menar herr Lindhagen? Här har ju skett en sammanläggning i full överensstämmelse med lagens anda och mening, verkställd för att få sammanförda tvenne i och för sig alldeles för små jordbitar. Hela arealen åkerjord på båda tillsammans utgör c:a 3 $\frac{1}{2}$ tunnland. När man då gör en sammanläggning för att få en mera bärkraftig fastighet — den kan ju aldrig bli riktigt bärkraftig, då den är så liten, men något bättre blir den — då måste man framställa interpellation i riksdagen för att lagarna skola ändras. Jag måste tyvärr säga, att interpellanten här varit ute i ogjort väder.

Vidare har herr Lindhagen gjort en framställning, som ju också herr Lindmark nyss svarat på, angående skogsvårdsstyrelsen. Herr Lindhagen har sagt, att det är jordbrukskommissionen ensam, som värnar om lagarna och att skogsvårdsstyrelsen stått fullständigt likgiltig mot trusterna. Då herr Lindmark redogjort för detta, skall jag inte ingå på det närmare. Däremot skall jag be att få citera, vad skogsvårdsstyrelsen hos Kungl. Maj:t haft att invända emot det:

»Då den kritik», säger skogsvårdsstyrelsen, »som herr Lindhagen på detta sätt uttalat mot skogsvårdsstyrelsens i länet verksamhet, är hållen i vag form och då anklagelsen ej är närmare preciserad, ser sig styrelsen ur stånd att på ett tillfredsställande sätt ingå på något försvar. Styrelsen vill endast med bestämdhet hävda, att ingen som helst efterlåtenhet med avseende å tillsynen av skogslagens efterlevnad har förekommit inom skogsvårdsstyrelsens verksamhetsområde. Varje gång ett inskridande mot såväl enskilda hemmansägare som bolags skogligen åtgärder ansetts lagligen befogat, har ett dylikt skett.»

Vidare säger styrelsen: »Om herr Lindhagen med det citerade uttrycket avser att påstå, att styrelsen med tillbakasettande av densamma tillkommande skyldighet visat någon slags släpphänhet beträffande bevakandet av skogslagens efterlevnad å bolagsskogarna i länet, får styrelsen på det bestämdaste tillbakavisa detta påstående såsom fullkomligt obefogat. Då beskyllningen gjorts inför riksdagens första kammare och därför kan tänkas öva inflytande på dess ledamöters ställningstagande i frågor om skogsvårdsanslag, tvekar skogsvårdsstyrelsen icke att även beteckna den såsom ansvarslös.

Herr Lindhagen har vidare i sin interpellation anfört, att Kramfors aktiebolag skulle hava deciderat länsjägmästaren i Umeå till ledamot i pensionsstiftelsens styrelse. Gentemot detta yttrande vill skogsvårdsstyrelsen framhålla, att även detta påstående ej är med sanningen överensstämmande. Länsjägmästaren har sig intet bekant om detta av herr Lindhagen påstadda förhållande.»

Vidare fortsätter herr Lindhagen: »Staten borde söka resa ett värn för befolkningen i en ämbetsmannakår, som slog vakt om befolkningens rätt till jorden och om lagarna. Men vid utnämningarna tryter hänsynen till en sådan kompetens. Till och med landshövdingar uttagas stundom bland bolagstjänstemän.»

Om nu detta sista skall vara riktat mot landshövdingen i Västerbottens län, därför att han tidigare innehaft tjänst hos bolag, så måste jag på det bestämdaste inlägga min gensaga mot detta påstående. Landshövding Ringstrand har icke i något fall förgätit sin plikt som landshövding och gått bolagens ärenden. Ett sådant påstående, som herr Lindhagen såsom gammal domare tillåtit sig göra i sin interpellation både mot skogsvårdsstyrelsen och landshövdingen, är i högsta grad uppseendeväckande. Den enda förmildrande omständigheten kan vara, att herr Lindhagen oftast icke blir tagen på allvar i riksdagen. Jag försäkrar herr Lindhagen, att på den korta tid, det varit Ringstrand förunnat att vara landshövding i Västerbottens län, har han på alla

områden och icke minst på jordbrukets nedlagt ett beundransvärt arbete och därigenom förvärvat Västerbottensbefolkningens odelade förtroende och aktning. Vill herr Lindhagen nu, när Ringstrand på grund av uppnådd pensionsålder till sommaren tyvärr måste lämna sitt ämbete, medverka till att vi få en landshövding, som i lika hög grad kan fylla sin uppgift, försäkrar jag, att herr Lindhagen skall få alla Västerbottens läns innebyggares välsignelse.

Det måste väl för övrigt vara en samhällelig angelägenhet att medverka till att även de, som driva industri, kunna existera, och även den mest fanatiska bolagshatare måste inse vart det bär, om den ena industrien efter den andra lägges ned. Vi hava just nu avskräckande exempel från Norrbotten efter Yttersfors-Munksundbolagets sammanbrott. För att bereda den arbetslösa befolkningen därstädes arbete har staten med stora uppoffringar fått igångsätta en del av de nedlagda industrierna, och det torde nog erfordras åtskilliga miljoner ännu i uppoffringar för detta ändamål, om industrien därstädes skall hållas i gång. Jag såg, att för ej så lång tid sedan var en deputation från Västernorrlands län med landshövdingen och länets riksdagsmän i spetsen och uppvaktade regeringen för att få igångsatta arbeten i länet för att avhjälpa den arbetslöshet, som uppkommit på grund av nedlagda industrier. Ja, skulle herr Lindhagen få sin vilja fram, så blir det nog flera industrier, som komma att nedläggas.

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag tagit kammarens tid så länge i anspråk i denna fråga, men jag har ansett mig böra säga detta för att de, som bära ansvaret för vad som i riksdagen beslutats och kommer att beslutas i dessa frågor, skola taga sig en allvarlig funderare på varthän det bär, om vi följa herr Lindhagens recept. Jag vill då särskilt betona, att om de hemman, som förut tillhört firman Erstad, skola, för att firman gått i konkurs, förklaras som bulvanhemman och skola tvångsförsäljas, då blir ju konsekvensen härav, att så snart ett bolag eller en enskild person, som driver trävarurörelse och för den skull tidigare i fullt laga former förvärvat skogsfastigheter, kommer på obestånd och in-teckningshavaren för att bevaka sin fordran nödgas inköpa dem, dessa fastigheter skola förklaras bliva bulvanfastigheter. Tror någon då, att någon penninginrättning i världen under sådana förhållanden vågar utlåna några penningar? Nej, då får staten själv taga hand om industrien och de arbetslösa, vartill början ju gjorts i Norrbotten. Jag tror, att vi skola göra allt vad vi kunna, för att detta icke skall bliva fallet. Låt om oss därför, herr talman, med statsmakternas bistånd medverka till såväl bevarande av den besuttna bondebefolkningens framtida utkomstmöjligheter som ock till bibehållande av en livskraftig och samhällsnyttig industri.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag skall lova att yttra mig mycket kort. Jag skulle kanske inte ha begärt ordet, om det inte varit en passus i det svar, herr statsrådet lämnade, som föranledde mig att göra det. Det hette nämligen där, om jag antecknat rätt, bland annat att landsfogden i Västernorrlands län anmodat jordbrukskommissionen i länet, att kommissionen måtte, därest anledning funnes till antagande, att bulvanförhållanden föreläge, därom göra anmälan, men att någon sådan anmälan icke kommit till länsstyrelsen. I egen-skap av ordförande i den jordbrukskommissionen vill jag säga, att den upp-giften är riktig, men jag skall försöka ange skälet till att inte jordbrukskommissionen officiellt givit något svar.

Först vill jag säga, att detta får naturligtvis inte tolkas på det sättet, att jordbrukskommissionen är av den uppfattningen, att det inte förekommer några bulvanförhållanden inom Västernorrlands län; tvärtom är kommissionen av den mening, att i fråga om samtliga eller så gott som samtliga de fastig-

*Ang-
ätgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)*

Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

heter, vilka nu övertagits av sådana stiftelser varom här är fråga, har det förelegat bulvanförhållande. Sedan vill jag nämna, att innan denna hemställan från landsfogden gjorts, hade jag i egenskap av ordförande under hand lämnat landsfogden i länet en uppgift om vissa förekommande bulvanfastigheter.

Sedan skulle jag vilja tillägga några ord beträffande den sammanläggning av fastigheter som här under debatten talats om. Jag kan nämna, att en del sådana sammanläggningar enligt den nya jorddelningslagen förekommit även inom Västernorrlands län, men jordbrukskommissionen har därvidlag inte funnit anledning att göra någon anmärkning. Däremot nämnde herr Lindhagen, att jag omtalat ett fall, där det var fråga om ägostyckning, där skog skildes från inägorna och där den skogsmark, som tilldelades fastigheten för husbehovsändamål, hade legat på långt avstånd ifrån själva inägojorden. Den uppgiften är riktig; det har jag sagt till herr Lindhagen, men jag vill rätta saken genom att tillägga, att den avsöndringen, som åsyftades, förekom innan den nya jorddelningslagen kommit till stånd. Det var alltså enligt den gamla ägostyckningslagen, som den skedde. Det var så i det fallet, att den skog på omkring 30 tunnland, som köparen av inägojorden fick sig tilldelad, låg, skulle jag tro, ungefär 7—8 kilometer från inägojorden och var belägen på sådan mark, att avkastningen från den kunde omöjligen räcka till jordbrukets behov av husbehovsvirke.

Sedan vill jag naturligtvis för min del inte försöka göra något uttalande, huruvida stiftelser enligt lag kunna anses som bulvaner, men nog förefaller det egendomligt, om så icke vore fallet. J. O. har visserligen uttalat sig ganska försiktigt om den saken, men jag har dragit den slutsatsen av hans uttalande, att han nog anser, att frågan kan vara diskutabel. Bland domstolarna synas olika meningar i den saken vara rådande. I en del fall ha ju domstolarna beviljat stiftelser lagfart på fastigheter, under det i andra fall åter sådana ansökningar avslagits, och det förhållandet bör naturligtvis inte i längden fortgå, utan det är enligt min mening nödvändigt, att en klarläggning av saken kommer till stånd.

Sedan vill jag säga det, att skulle inga åtgärder inom den närmaste tiden komma att vidtagas i syfte att förhindra den s. k. bulvanlagens kringgående, t. ex. genom stiftelser, så är min uppfattning den, att såväl förbudslagen som också bulvanlagen och uppsiktslagen bli fullkomligt betydelselösa, och det kan väl ändå inte vara riktigt, när statsmakterna så nyligen antagit nämnda lagar. Jag kan därför inte dela herr Gabrielssons uppfattning, att interpellanten varit ute i ogjort väder, när han dragit fram denna sak inför riksdagen. Genom det svar, herr statsrådet lämnat, har frågan på ett utmärkt sätt klarlagts. Jag vill för min del säga, att jag fullt ansluter mig till den åsikt i frågan, som av herr statsrådet uttalats i svarets sista del, och jag är mycket tacksam för herr statsrådets löfte, att han vill ägna denna fråga sin uppmärksamhet.

Sedan måste jag till min vän herr Gabrielsson säga, att hans anförande var mycket intressant. Vi fingo ju höra en hel del siffror, men jag tycker han var litet ensidig, när han endast talade om hur många miljoner kronor en del bolag nedlagt på skogskulturarbeten. Jag tvivlar inte alls på att dessa siffror voro riktiga, men jag tycker det hade varit bättre, om herr Gabrielsson på samma gång hade talat om, hur många miljoner kronor, som samma bolag tagit in från sina skogar.

Sedan ville herr Gabrielsson göra gällande, att vi, som ha en annan mening än han i det här spörsmålet, skulle anse, att industrien inte är till någon nytta. För min del vill jag säga, och det har jag redan sagt många gånger förut här i riksdagen, att jag anser, att industrien är lika viktig som jordbruket och

att dessa båda näringar måste gå, så att säga, hand i hand för att hjälpa och stödja varandra, men man måste i alla fall se till att skrivna lagar skola efterlevas, de må sedan drabba, vem det vara månne. Jag tror, att det som sagt hade varit önskvärt, om herr Gabrielsson även hade belyst vilka inkomster, som skogsbolagen haft av sina skogar, t. ex. under de senaste 50 åren.

Sedan vill jag taga fasta på vad herr Gabrielsson sedan yttrade om skogsspekulanterna. I den delen av hans anförande kan jag instämma med honom. Jag tror, att det är nödvändigt att se till, att dessa inte få florerera på sätt, som de hittills gjort.

*Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Några ord, herr talman, till Gabrielsson.

Herr Gabrielsson sysselsatte sig mycket litet med det föreliggande ämnet. Det var fråga om, huruvida de nya stiftelserna voro en fara för norrlandslagstiftningens bestånd eller inte. Jordbruksministern vitsordade, att det måste man anse dem vara, och den siste ärade talaren gjorde det också. Då kommer emellertid Gabrielsson, som inte alls tycker, att det är en sak att fästa sig vid, och framhåller endast industrins stora betydelse och vad den gjort. Jag är säker på, att Gabrielsson, som står på en från min så oerhört skild politisk ståndpunkt i dessa frågor, gärna skulle se, om hela denna norrlandslagstiftning bleve upphävd, ty så talar han i varje fall merendels. Det är omöjligt, att vi kunna komma till någon gemensam uppfattning, och när Gabrielsson klagar över att skogsspekulanterna få husera fritt, så har jordkommissionen i ett enhälligt betänkande, undertecknat av representanter från alla partier, föreslagit att de skulle tagas med i förbudslagen lika väl som i arrendelagen och vanhävdslagen. Men tror någon, att Gabrielsson hjälpte till att få den saken igenom? Inte alls. När jag motionerade sist, lyste Gabrielssons inlägg i diskussionen med sin frånvaro och då blev parollen, dekreterad på lösa boliner av lagutskottet och dess ordförande, professor Westman, att skogsspekulanterna spelade ingen avsevärd roll vidare. De voro en kristidsföreteelse, som numera försvunnit.

Nu kommer Gabrielsson och beklagar sig över skogsspekulanterna, ehuru han ändå inte gör något emot dem men väl begagnar dem för att öka bolagens jordförvärv. De äro emellertid räddningsplankan för bolagen, och således också för Gabrielsson, såsom tydligt nog framgick även av hans yttrande i dag. Därför att de finnas, menar tydligen Gabrielsson, att bolagen böra helst få all enskild skogsmark, ty annars få skogsspekulanterna den. Nej, herr Gabrielsson, det där går inte. Jag borde verkligen väcka åter till nästa riksdag, om jag då lever, jordkommissionens ovannämnda förslag, och då får jag se, hur Gabrielsson ställer sig och om han ej då för tillfället ändrar mening.

Vad angår den andra frågan, har Gabrielsson inte heller sysslat med den i sitt anförande. Jag anser, att jordbruket är den svagare parten och att vi därför måste slå vakt om det. Jordbruket är en så viktig näring, en, som står bi genom tiderna, som äger bestånd och varaktighet, även då industrin faller till föga. När nu industrin börjar allt mer kämpa även den med vanskligheter, som den visst inte själv rår för — det är ju världssystemet, som gör det — är det väl, om man ser till, att inte jordbrukets små möjligheter också komma till korta. Lagar äro ju även antagna för detta ändamål, hur bristfälliga de sedan än må vara till sin natur. Då gäller det att upprätthålla dem. Till mig inlöpa ju både vid personliga sammanträffanden och i skrivelser klagomål om de här sakerna. Man talar om förhållandena, och klagomål komma från allmogen, från lantmän ute i landet, från ståndspersoner. Och jag förstår, att det måste förhålla sig så. Skälen och motskälen äro desamma och samma frågor, som uppkommo, när norrlandslagstiftningen först arbetade sig fram.

Vilka svårigheter har det inte varit ideligen i fråga om bulvanhemmanen att få till stånd åtal? Myndigheterna saboterade lagen och till och med från läns-

Ang.
åtgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)

kanslier lära utgått förmaningar till åklagare att tills vidare vila på hanen. Ett klart bevis för denna mentalitet ligger i dem. Man måste ju se till att lagarna äga bestånd, men man ser ju, hur de krympa ihop, när det blir åtal och vilka långa intervaller, det varit mellan åtalen. En landsfogde säger i den rapport, som jordbruksministern återgivit, att här är det inte något bulvanförhållande, så att stiftelser kunde gärna få bildas för att taga hand om fastigheterna. Men när nu stiftelsen inte blev fullföljd för att interpellationen kom emellan och kanske icke minst i följd av dess misstro till åklagaremakten, har det i stället ändå väckts åtal trots betänkligheterna.

Vad så angår kampen emot förhållandena, kan jag säga, även myndigheterna, för att få de jordbruk, som skola komma till stånd och bevaras, någorlunda bra, så har jag upplevat och sett, hur det går, och jag uttalar bara samma farhågor nu, som i gångna tider riksdagen var tämligen enig om. Men den nuvarande generationen känner, som sagt, mindre till förhållandena. De livets svårigheter, som rörde sig då, röra sig dock fortfarande. Det kan inte undvikas, lika litet som att den högre ämbetsmannamakten blivit väsentligen industrialiserad av bolagsmakten. Det förhåller sig så, herr Gabrielsson.

När till exempel förbudslagen kom till, hade de flesta landshövdingarna avstyrkt densamma. Där ser man, att det går igen. Det mesta av social jordlagstiftning har genomdrivits av statsmakten mot »vederbörande ämbetsverk», åtminstone såvitt rör allt väsentligt. Om i min interpellation mina sagesmän förblandat i personuppgift två län, så kan Gabrielsson finna av min dokumenterade framställning, att det förhåller sig så, att högre stats- och kommunalmän lånat bolagen sin ställning för att förhjälpa dem i deras bemödande att kringgå lagarna.

För övrigt hänvisar jag till vad jag förut sagt om faran i avstyckningarna.

Vad nu angår frågorna om ämbetsmännens utnämning och de olika intressena, så skall jag gärna medge, att det kunde jag låtit bli att säga. Mina ut-sagor grunda sig på uttalanden av ors-befolkning av olika slag. Den sade, att inom Västerbottens län är det mera jordbrukskommissionen än skogsvårdsstyrelsen, som vore intresserad i den sociala jordfrågan men i Norrbottens län vore det tvärt om. Därför skrev jag också, att det *lä*r vara så. Det är naturligtvis ett vågat påstående. Hela norrlandsfrågan, som jag upplevat, visar att det är ett fram och tillbaka, och vad skall då *jag* göra, som inte har någon makt att verkställa undersökningar och inte kan skicka några kommissioner för att se på marken? Då får jag hålla mig till mina erfarenheter och folkmeningen för att väcka diskussion, möjligen också handling.

Då kan det hända, att det å ena sidan blir för mycket sagt, men å andra sidan också för litet sagt. För övrigt visar det sig sällan bli för mycket sagt. Det är så med det, som är svagt här i världen, när man inte har medlen i sin hand och måste främja en viktig sak. Den övre världens utsagor däruppe äro icke tillräckligt bevis.

Ja, herr talman, jag tror sålunda, att det är riktigt i huvudsak, vad jag i interpellationen och nu i kammaren anfört.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jag skall bara säga några ord gentemot herr Tjällgren. Han efterlyste en uppgift om, huru mycket bolagen tagit in från sina skogar. Det är mycket naturligt, att jag inte kan lämna en sådan uppgift. Det är också helt naturligt, när jag talade om bolagens uppoffringar för skogskulturella åtgärder, att jag gjorde en jämförelse mellan bolagens och statens egna skogar. Huru mycket staten har tagit in på skogarna i Norrland, går mycket lätt att se i domänstyrelsens berättelser.

Vidare vill jag rätta ett missförstånd. Jag sade inte alls, att herr Lindhagen var ute i ogjort väder, när det gällde stiftelserna, ty jag instämde ju i vad

herr statsrådet sade, att om dessa tillkommit för att kringgå lagarna, skulle man naturligtvis se till att det blev en ändring. Men så sade herr Lindhagen, att jag helst skulle vilja se, att hela norrlandslagen skulle upphävas. Gentemot detta, herr Lindhagen, vill jag upplysa, att jag inte alls vill medverka därtill, och jag vill även påminna om, ifall herr Lindhagen inte kommer ihåg det, att jag tillhörde den kommitté, som hade i uppdrag att utarbete förslag till social arrendelag och bulvanlag, ehuru jag inte ville ha en lag med retroaktiv verkan. Jag anser nämligen, att en lag är synnerligen osympatisk, när den på redan förvärvade fastigheter skall verka retroaktivt, och detta måste medföra mycket stora olägenheter.

Sedan skall jag också be att med allra största nöje få ge herr Lindhagen det erkännandet och den elogen, att vi äro tacksamma mot herr Lindhagen, när han ingrep 1906 och 1907 med norrlandslagarna, men jag skulle på det allra enträgnaste dock vilja be herr Lindhagen att göra en resa nu och se, hur det står till på arrendehemmanen i Norrland nu för tiden. Då jag tillhörde denna kommitté, vilken, som jag sade nyss, höll på med den sociala arrendelagen, reste jag liksom kommitténs övriga medlemmar omkring i de allra flesta landskap i landet, och jag försäkrar, att uppe i Norrland — inte minst på de egendomar, där nu den stora skrällen i Ådalen inträffat, nämligen Versteeghs och Graningeverkens — voro förhållandena sådana, att numera avlidne förre jordbruksministern Nilsson i Tånga där måste säga: »Vi skola väl inte resa på någon jordbrukspremiering, utan vi skola väl resa till de dåligt skötta ställena.» Vi hittade emellertid inga sådana ställen utan blott utomordentligt välskötta ställen, som ägdes av bolagen. Det råder inte samma förhållanden nu som 1907, och det är helt annorlunda ställt nu än då herr Lindhagen ingrep med norrlandslagarna, vilket jag hoppas att även herr Lindhagen så småningom skall inse.

Herr Lindhagen: Ja, det där ingripandet skedde 1901 och inte 1906 och 1907, men det var från 1901 till och med 1931, som hela denna sak och alla dessa bemödanden ha fortgått.

Nyss sade Gabrielsson, att herr Lindhagen tas inte på allvar här i riksdagen. Men nu medgav han i alla fall att det har blivit förbättringar på en del arrendegårdar. Då vill jag säga, att herr Seth Kempe offentligt sagt, att 1901 års norrlandsmotion och dess efterverkningar fäst skogsmännens uppmärksamhet på åtskilligt, som de i följd därav börjat betänka och förbättra. Arrendegårdarna snyggades upp först vid de stora landsvägarna, där kommittéer och turister resa och titta, men mera sällan längre bort, inne i skrymslena. I den mån nya landsvägar anlagts och nå även skrymslena kan måhända bättre bebyggelse av arrendegårdarna där ifrågakomma.

Till slut vill jag säga, att kanske Gabrielsson också betyder ganska litet här i riksdagen, och då stå vi ju på samma ståndpunkt. I allmänhet betyda vi riksdagsmän allesammans mest därigenom, att vi alla ha en röst vid avgörandena. Det är vidare mer än en landshövding, som korats bland bolagsfolk. Detta syftade jag på och vidhåller att det enligt många mening ej kan vara lämpligt för de nordligare skogsbygderna. Där gå Gabrielssons och mina intresseriktningar jämväl isär.

Herr Tjällgren: Herr talman! Herr Gabrielsson förklarade ju här, att han inte ville vara med om att taga bort den s. k. förbudslagen. När herr Gabriels-son är av den uppfattningen, tycker jag, att herr Gabrielsson också skulle vilja vara med om att se till, att lagen efterlevs och inte kringgås.

Vidare nämnde herr Gabrielsson om en inspektionsresa till Norrland, som han jämte några andra personer företagit, där vissa bolagsfastigheter hade be-

*Ang.
ätgärder mot
norrlands-
lagarnas
kringgående.
(Forts.)*

Ang. åtgärder mot norrlands-lagarnas kringgående.
(Forts.)

setts, och att dessa fastigheter voro i sådant skick, att det kunde förefalla, som om resan i stället skulle ha gällt en jordbrukspremiering. Jag vill också vitsorda, att många av bolagen, åtminstone inom mitt hemlän, sköta sina jordbruk på ett alldeles utomordentligt bra sätt. Men det finns också bolag, som sköta jorden på ett helt annat sätt. Om herr Gabrielsson ville göra ett besök hos mig i min bostad här i staden, skulle vi kunna se igenom jordbrukskommissionens i Västernorrlands län protokoller, exempelvis för de senaste åren. Då skulle herr Gabrielsson säkerligen få bevis för, att det faktiskt finns bolag, som sköta jorden på ett annat sätt, än han här nyss nämnde.

Vidare vet man ju inte med bestämdhet, hur det nu sett ut i Norrland, om icke dessa norrlandslagar kommit till, d. v. s. om vi icke hade haft förbudslagen, uppsiktslagen o. s. v. Kan man verkligen vara förvissad om, att det då funnits några sådana utmärkt skötta fastigheter?

Ang. utlämnandet av lik till de anatomiska institutionerna.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **Stadener**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellation angående utlämnandet av lik till de anatomiska institutionerna, och nu yttrade: Herr talman! Som vi veta, har herr Lindhagen här interPELLERAT i ett makabert ämne, för vars behandling man icke kan önska sig en lämpligare miljö än den stillhet, som denna eftermiddag råder i kammaren, utvärtes betraktad åtminstone. Hans fråga lydde: »När kan från regeringens sida förväntas initiativ till upphävande av gällande bestämmelser om att lik efter självspillingar skola utlämnas till de anatomiska institutionerna vid de medicinska fakulteterna i Uppsala, Stockholm och Lund?»

Innan jag närmare går in på det av interpellanten framställda spørsmålet anhåller jag att få göra ett uttalande av principiell art. Interpellanten begränsar sig till att fråga efter tidpunkten, när initiativ kan väntas från regeringen i fråga om upphävande av bestämmelserna om tvångsutlämnande till de anatomiska institutionerna av lik efter självspillingar. Han efterlyser däremot icke regeringens principiella ställning till frågan om ett dylikt tvångsutlämnande är överhuvud rätt eller orätt, lämpligt eller olämpligt, nödvändigt eller icke nödvändigt utan utgår uppenbarligen från antagandet att regeringen anser — liksom han själv — detta tvångsutlämnande böra upphöra. Jag är i tillfälle att meddela att interpellanten träffat rätt med detta sitt antagande. Regeringen delar hans uppfattning: de påtalade bestämmelserna, vilka härröra från en avlägsen tidpunkt, då en annan åskådning i hithörande angelägenhet var rådande, böra givetvis upphävas. Jag saknar anledning att nu ingå på skälen till regeringens ståndpunkt i denna fråga eftersom densamma uppbares av en allmänt utbredd opinion i landet, vilken gång efter annan manifesterats.

Jag övergår till att tala om tidpunkten, när en förändring i nu antydda riktning kan förväntas vara inne.

Efter interpellationens framställande, har jag låtit undersöka, huruvida det vore möjligt att helt enkelt ur gällande bestämmelser angående de anatomiska institutionernas förseende med studiematerial bortskära föreskrifterna om tvångsutlämnandet av lik efter självspillingar. Om institutionerna numera hava tillräckligt studiematerial från andra leveranskällor, skulle man ju kunna omedelbart upphäva bestämmelserna angående lik efter självspillingar. Tyvärr har det visat sig vid undersökningen, att denna förutsättning för en omedelbar reform icke föreligger.

Undersökningen har emellertid dock givit vid handen, att läget i viss mån förändrats sedan den 1921—1922 företagna, av professorn I. Broman utförda utredningen angående förskaffande av lik för den anatomiska undervisningens

behov. Det visade sig, att åtminstone vid vissa av landets anatomiska institutioner icke numera föreligger samma tvingande nödvändighet som förut att hava tillgång till lik efter självspillingar. Tidpunkten då bestämmelserna om tvångsutlämnande av dessa lik skulle kunna, utan att vedervåga den anatomiska undervisningen, upphävas har sålunda ryckt närmare.

Enligt Bromans förslag skulle till de anatomiska institutionerna vid universitetet och karolinska institutet avlämnas

dels lik efter personer, som vid dödstillfället:

a) underginge dem genom kraftägande dom för brott ådömt straffarbete eller fängelsestraff;

b) vore internerade å tvångsarbetsanstalt;

c) vore intagna å arbetshem;

d) vore intagna å anstalt för sinnessjuka eller sinnesslöa eller i stad med mer än 50,000 invånare å ålderdomshem eller offentligt sjukhus, där de måste begravas på det allmännas bekostnad;

dels även lik:

e) beträffande vilka undersökning jämlikt förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande m. m. företagits;

f) efter personer, som genom testamente tillkännagivit sin önskan att efter döden överlämnas till anatomisk institution;

g) efter barn, som i Uppsala eller Lund eller i stad med mera än 50,000 invånare avlidit på allmän förlossningsinrättning.

Från dessa regler skulle vissa undantag medgivas. Det mest betydelsefulla av dessa undantag vore att, i regel, lik icke skulle överlämnas i det fall att make eller maka, trolovad eller släktingar i rätt upp- eller nedstigande led eller syskon inom 24 timmar respektive tre dagar efter dödsfallet eller likets anträffande eller, vidkommande lik efter okänd person, efter det viss kungörelse blivit utfärdad, anmält sig vilja taga vård om den döda kroppen och bekosta dess begravning.

Professor Bromans förslag innebär således, bland annat, att liken efter självspillingar icke skulle användas för den medicinska undervisningens behov.

Detta förslag har varit utremitterat till vederbörande vid universitetet och karolinska institutet samt till medicinalstyrelsen, fångvårdsstyrelsen och samtliga länsstyrelser. De inkomna yttrandena hava i allmänhet ställt sig välviliga till förslaget, men dock riktat delvis tungt vägende anmärkningar mot detaljer i detsamma. Sålunda har från visst universitetshåll betvivlats de föreslagna bestämmelsernas effektivitet vad angår den behövliga ökningen av studiematerialet. Från medicinalstyrelsen har å sinnessjukvårdens vägnar framförts gensaga mot förslaget att behandla i nu förevarande hänseende sinnessjukanstalternas patienter annorlunda än patienter å offentligt sjukhus. Länsstyrelserna hava i ett flertal fall betonat att de å ålderdomshem och arbetshem intagna icke böra underkastas den i samma avseende föreslagna tvångsåtgärden. Dessutom har framhållits, att de anhörigas rätt till det döda stoffet icke bör göras beroende av de efterlevandes förmåga att bekosta begravningen, vilket skulle verka i flerfaldigt hänseende upprörande. Slutligen har gjorts gällande, att icke endast anhöriga borde hava vetorätt, utan jämväl personer, vilka bevisligen stode i nära vänskaps- eller tillgivenhetsförhållande till den döde.

Med hänsyn till de anmärkningar, som från olika håll riktats mot det Bromanska förslagets detaljer, torde en överarbetning av detsamma böra ske, därvid man bör särskilt aktgiva å nämnda betydelsefulla detaljer i förslaget, och det är min förhoppning, att man härvid även kan tillgodogöra sig den ytterligare erfarenhet, som under tiden efter förslagets avlämnande kunnat göra sig gällande. Frågans svårigheter få dock icke underskattas, då man har att taga i betraktande å ena sidan vissa starkt framträdande social-etiska synpunkter

Ang. utlämnandet av lik till de anatomiska institutionerna.

(Forts.)

Ang. utlämnandet av lik till de anatomiska institutionerna.

(Forts.)

samt å den andra hänsynen till den medicinska undervisningens berättigade krav på undervisningsmaterial. Emellertid har jag för avsikt att under den närmaste tiden — jag har redan inlett underhandling med expert — låta igångsätta en dylik överarbetning av förslaget, och med hänsyn till i frågan gjorda förarbeten torde denna överarbetning icke behöva kräva någon mera avsevärd tid. När en dylik överarbetning av förslaget föreligger, torde frågan komma att upptagas till prövning för utronande av vilka åtgärder lämpligen böra vidtagas från Kungl. Maj:ts sida.

Herr Lindhagen: Herr talman! Denna sak har jag ej uppfunnit själv; en vetenskapsman har bett mig framföra den, och jag har funnit den högeligen behjärtansvärd. Det gäller här en kulturfråga, och om man följer den gamla vishetsregeln att betrakta det lilla som stort, kan man säga, att det är en stor kulturfråga.

Jag får nu tacka för svaret och för att frågan lett till någonting. Men statsrådet behagade säga, att här är det främst fråga om, huruvida man icke anser, att hela saken i själva verket är orimlig. Jag har endast interPELLERAT om självspillingar och deras rätt att få bli begravda av anhöriga, så att inte sådant skall kunna ske, som nu brukar ske, att man tar deras lik i alla fall med våld eller gräver upp dem ur gravarna, till och med med våld, vilket vållat smärtsamma scener. En representant i kammaren för Uppsala har sagt, att han ville lämna exempel, när interpellationssvaret kom. Men på grund av talmanskapets praxis i denna kammare att icke tillkännagiva, när interpellationssvar väntas, har han tydligen inte vetat av någonting, utan rest hem till Uppsala. Det är också en följd av nämnda gamla praxis, som skiljer första kammaren från den andra.

Nu är det ju klart, och däri kan vem som helst instämma, att ingen vill, att några lik, evad det gäller fattiga eller rika, skola tillfalla medicinska fakulteterna. Men frågan är, menar statsrådet, om det kanske är nödvändigt ändå. När släktingarna inte på några villkor vilja vara med om detsamma, tycker jag, att det aldrig borde tillåtas. Institutionerna få då reda sig bäst de kunna. I värsta fall få de väl stå stilla en stund, tills det blivit några vederbörliga lik tillgängliga. Jag kan dock inte förstå, att någon kan ha rätt att ingripa i personliga rättigheter och känslor på ett sådant sätt.

Nu finner jag, att frågan har en mycket större innebörd, än jag trodde. Jag har som sagt bara talat om självspillingar, men det finns ju uppenbarligen ett helt system för att förse institutionerna med lik från olika håll. Det är tydligen endast de fattigas och förkomnas lik man anser sig kunna taga. Men då tycker jag man verkligen kan säga: Dömen icke, så skolen I icke varda dömda!

Dessa fattiga eller förkomna människor ha väl lika stor rätt att begravas med övlig hänsyn och övligt allvar som alla andra människor. Jag ser sålunda ingen lösning på denna sak, som kan tillfredsställa mig. Vi kanske få lov att införa allmän värnplikt för liken, och efter lottning uttaga de lik, som skola lämnas till anstalterna.

Emellertid har statsrådet utlovat en överarbetning. Det är också ett steg — det går långsamt fram, men det går ändå fram, säger en gammal visa.

Statsrådet gav en upplysning, som icke fanns i den kopia jag fått av hans tillämnade svar. Han förklarade nämligen, att han redan talat med en expert att verkställa överarbetningen. Vid ordet »expert» spratt jag till. Det är knappast experter, som här kunna *ensamma* anvisa en mänsklig lösning. Då blir den lätt omänsklig. Det är oftast de, som ej äro experter, som kunna komma med erforderligt sunt förstånd.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **Stadener**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara jämväl herr Nermans interpellation angående fullföljande av 1906 års stavningsreform, erhöll ånyo ordet och anförde: Herr talman! Herr Nerman har erhållit kammarens tillstånd att till mig framställa följande spörsmål:

»Kan statsrådets initiativ påräknas för fullbordandet med den ringa del som återstår av den Bergska reformen av år 1906, så att sedan den svenska rättskrivningen i varje fall har en fullt genomförd grundprincip: inga helt stumma tecken?»

I interpellationen uttalas till en början en grundsats, i vilken jag instämmer: »Man bör vid reformerandet av språket gå fram med en viss försiktighet... av hänsyn till frågans invecklade natur och oenigheten bland reformvännerna om en radikal reforms läggning.» Ännu något längre fram i interpellationen göres ett uttalande, i vilket jag jämväl med nöje instämmer: »Jag anser att icke endast språkmannen och läraren med sitt intresse av konsekvens må ha sitt ord med i laget utan även det praktiska livets folk, även om de måste bli en bromsande makt med sina ekonomiska och andra legitima synpunkter.» Jag förmodar dessutom att kammaren med tillfredsställelse inhämtar att interpellanten om sin avsikt säger: »Min avsikt är icke att för tillfället besvära med en omfattande stavningsdebatt.» I all synnerhet på grund av sist anförda uttalande torde det vara på sin plats att även jag fattar mig kort, då jag nu går att svara på interpellationen.

Det torde vara skäl att erinra om *stavningsfrågans behandling i riksdagen* under senast förflutna år. Vid 1919 års riksdag motionerade herr Hage i andra kammaren om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta »ett enhetligt förslag till en reformerad praktisk och lättlärd stavning». I motiveringen betonades framför allt frågans praktiska innebörd. Andra kammaren beslöt, i enlighet med vederbörande utskott, att hos Kungl. Maj:t hemställa om »en allsidig och sakkunnig utredning om reformeringen av stavsettet» och om vidtagande av de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda. Första kammaren avslög emellertid motionen. Vederbörande utskott motiverade sitt avstyrkande därmed, att en ny reform genomförd så kort tid efter den föregående icke kunde vara önskvärd för undervisningen, varjämte även hänvisades till de ekonomiska konsekvenserna.

Herr Hage frambar sin motion i oförändrad lydelse även vid 1920 års riksdag. Den tillstyrktes även nu av utskottet, men denna gång föll frågan även i andra kammaren.

Efter fem år, 1926, återkom herr Hage med samma motion. Nu erhöll den ej ens utskottets förord, och den avslogs av andra kammaren utan votering. Utskottet, som verkställt en omsorgsfull utredning, ansåg det tillräckligt uttrönt, att något allmänt krav på stavningsreform icke gjort sig gällande, utan att tvärt om en önskan om fortsatt lugn förefunnnes. Yttranden hade inhämtats från Svenska akademien, Skolöverstyrelsen och professorerna i nordiska språk och svenska språket i Uppsala, Lund och Göteborg. Svenska akademien framhöll, att bristerna i vår ortografi icke äro så stora, »att man rättvisligen kan begära, att samma svenska generation, som nyligen underkastat sig de ingalunda ringa olägenheter, som varje större rubbning i en äldre ortografisk ordning innebär, nu åter skulle påtaga sig de nya, långt mera tyngande obehag, som den vida mera ingripande, nu ifrågasatta reformen skulle medföra». Skolöverstyrelsen betonade att det »icke inträffat något, som visat att vare sig inom undervisningens område eller eljest skulle förefinnas någon mera utbredd opinion för en dylik reform. Det förefaller i stället, som om det rådde en allmän önskan att det lugn, som nu synes hava inträtt i fråga om rättstavningen,

Ang.
fullföljande
av 1906 års
stavnings-
reform.

Ang.
fullföljande
av 1906 års
stavnings-
reform.
(Forts.)

mätte få äga bestånd.» Emellertid ansåg överstyrelsen att det skulle vara värdefullt, »ifall det kunde åstadkommas en på rent vetenskaplig basis lagd allsidig och förutsättningslös utredning rörande rättstavningsfrågan i hela dess vidd». De språkvetenskapliga fackmännen avrådde enhälligt från radikala ingrepp i stavningen.

Ehuru den av herr Nerman ifrågasatta stavningsreformen är mera begränsad än de önskemål, som herr Hage på sin tid framställde, torde dock i tillämpliga delar det ur riksdagshandlingarna nu anförda gälla även dagens interpellation: den allmänna opinionen önskar säkerligen icke stavningsreformer för det närvarande.

Jag övergår till återgivande av *den pedagogiska facklitteraturens och de pedagogiska sammanslutningarnas ställning* i detta ärende. I nämnvärd grad synes rättstavningsfrågan icke hava varit aktuell i pedagogiska kretsar under tiden efter 1906. Först under de allra senaste åren ha enstaka artiklar i frågan blivit synliga. I slutet av 1929 väcktes av Göteborgskretsen inom Sveriges folkskolläraryrke på en ganska långt gående modernisering av rättskrivningen. Vid förbundets kongress i Stockholm i augusti 1930 diskuterades frågan. Två resolutionsförslag framlades, det ena till förmån för mera preciserade, det andra för mera allmänna reformkrav. Det senare segrade, och styrelsen fick i uppdrag att på grundval av Göteborgskretsens motion allsidigt utreda frågan och därefter till kongressen överlämna ett förslag, som kunde komma att petitionsvis ingivas till Kungl. Maj:t. Detta förslag har ännu icke inkommit.

Ungefär samtidigt hade stavningsfrågan väckts även i Sveriges allmänna folkskolläraryrke genom motion av Ystadstraktens skolförening. I denna yrkades på en fullständig reform av j-ljudet och en partiell reform av å- och ä-ljuden jämte införande av nya enhetliga bokstavstyper för sje-, tje- och äng-ljuden. Centralstyrelsen har beslutat att upptaga frågan om moderniserad rättskrivning genom att till allmänna folkskolläraryrke kretsar rikta spörsmålen, huruvida åtgärder nu böra vidtagas samt huruvida centralstyrelsen i samarbete med andra organisationer, forskare och intresserade personer bör efter förutsättningslös utredning framlägga ett förslag. Till dess utredningen, därest en sådan önskas av kretsarna, föreligger färdig borde enligt centralstyrelsens mening varje ställningstagande till de olika detaljspörsmålen anstå.

I detta sammanhang må omnämnas att Sveriges folkskolläraryrke pressorgan nyligen med anledning av herr Nermans interpellation uttalat, att detta förslag kommer alldeles för sent, eftersom någon allmän sympati knappast torde stå att uppbringa för en ändring av rättstavningsnormerna av den begränsade omfattning, som herr Nerman ifrågasatt.

Om det sagda sammanhålles, torde knappast med framgång kunna ännu så länge hävdas att någon mera allmän opinion för en stavningsreform enligt interpellationens linjer har gjort sig gällande inom pedagogiska kretsar.

Jag anför slutligen något om *den språkvetenskapliga litteraturens ställning* till nu föreliggande fråga. Kring 1906 års reform slöto språkforskarna upp med en ganska enhetlig front. Man kan icke med någon som helst säkerhet förvänta en motsvarande anslutning nu från deras sida. Språkmännen hava blivit betänksamma.

I det vetenskapliga betraktelsesättet torde man icke längre vara enbart fonetiskt inriktad. Man utgick fordom som en självklar sak från att talspråket skulle vara det enda s. k. levande språket, efter vilket det skrivna språket anpassade sig om också motsträvt. Denna åskådning hyllar man säkerligen icke längre utan stora förbehåll. Man har givit akt på många förändringar i talspråket, som helt enkelt bero på skriftspråkets inflytande.

I talspråket intränga skriftspråksformerna i allt större omfattning, allt efter som läslusten griper omkring sig bland befolkningen. Det var förr gott talspråk att säga »Djurgåln», nu säger man »Djurgården», man sade förr »dronning», nu säger man »drottning»; man sade förr »massäck», nu säger man »matsäck»; man sade förr »ronna», nu säger man »rodna» o. s. v. Exempler skulle kunna mångfaldigas. Faktiskt är att bokstäver, som tidigare varit stumma, numera uttalas.

Naturligtvis utgör det nu påpekade intet bevis för att just de stumma tecken, som interpellanten önskar avskaffa, äro på väg att bliva hörbara. Men iakttagelser sådana som de här berörda, hava dock den betydelse att man måste iakttaga den största försiktighet samt vakta sig för överlagda och brådstörtade reformer.

Jag tror mig vara i kontakt med riksdagens hittills uttalade tankegång likasom också med den pedagogiska med sakens övervägande just nu sysselsatta opinionen samt slutligen också med språkforskningens allmänna tendens, då jag säger, att jag har för avsikt att med uppmärksamhet följa det utredningsarbete angående eventuella stavningsreformer, vilket nu planlägges, samt avvakta dess resultat.

Herr Nerman: Herr talman! För herr statsrådets Stadeners svar har jag att framföra mitt tack. Det kan kanske i varje fall uppfattas som ett litet löfte, att man inte kommer att stå alldeles likgiltig för ett växande krav på stavningsförnuft.

Den enda invändning, som förekommer i svaret, rörde egentligen det, att talspråket numera skulle påverkas av skriftspråket. Jag tror detta är ett missförstånd. Vad som här anförts är dialekt — sådana uttal som »Djurgåln», »dronning» o. s. v. har aldrig egentligen varit vardat språk. Det har nu heller aldrig satts i fråga från min sida, att man överhuvud taget skulle tillåta dialekt, vardagstal och slang att stå som norm. Jag vill också påpeka, att mot denna invändning eller detta inpass vänder sig herr statsrådet själv med ett vederläggande strax efteråt i sitt anförande. Det berör alltså inte den fråga, i vilken jag har begärt att få en reform till stånd.

Samtidigt vill jag också understryka, att det visat sig en glädjande allmän anslutning i pressen från helt olika håll till mitt blygsamma krav, som dock gör den gamla Bergska stavningen färdig.

Med hänsyn emellertid till de vida viktigare frågor, som i dag kommit på svenska folkets dagordning och som, såvitt jag är riktigt underrättad, också väntas i dag komma på denna kammars dagordning, har jag ansett den i min interpellation framförda frågan så liten och bagatellartad, att jag inte vill upptaga tiden vidare med den. I förhoppning, att detta beteende från min sida icke av herr statsrådet skall uppfattas som någon oartighet, slutar jag, och har nöjet att försäkra, att jag återkommer vid första bästa tillfälle med fortsatt krav på stavningsförnuft.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 15 och statsutskottets utlåtanden nr 136—141.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 142, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

*Ang.
fullföljande
av 1906 års
stavnings-
reform.
(Forts.)*

Föredrogos, med bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets memorial nr 143, första lagutskottets utlåtanden nr 22, 31 och 32 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 36—39.

Vid föredragning av andra lagutskottets memorial nr 40, angående arvode åt hovrättsassessorn K. Persson, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran särskilda utskottets utlåtande nr 1.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta att på morgondagens föredragningslista första lagutskottets utlåtande nr 22 måtte sättas närmast före statsutskottets utlåtande nr 137, samt att särskilda utskottets utlåtande nr 1 skall uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden på sammanträdet nästkommande onsdag.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

*Interpellation
ang. vissa
händelser i
Adalen.*

Ordet lämnades nu på begäran till herr **Vennerström**, som anförde: Herr talman! Jag anhåller om kammarens tillstånd att framställa en interpellation, som enligt överenskommelse samtidigt skall framställas även i andra kammaren av herr Per Albin Hansson, och som jag förmodar i denna stund redan där är framställd.

De fruktansvärda händelserna i Adalen, då människoliv fallit för den utkommande militärens skottlossning, ha väckt förtvivlan i de arbetarkretsar, som sett sina närmaste och sina kamrater ryckas bort, och bestörtning bland alla Sveriges övriga medborgare. För första gången i arbetarrörelsens och arbetskonflikternas historia i vårt land har militärens användning i de sociala striderna vållat blodoffer. Vid många tidigare tillfällen har situationen varit långt mera kritisk och konflikthanledningen långt allvarligare utan att resultatet blivit så upprörande. Det är en skam för ett demokratiserat och upplyst Sverige att sådana händelser kunna vara möjliga.

Den närmast liggande anledningen till att arbetskonflikten tagit denna brutala vändning är att den halsstarrige arbetsgivaren, som fått för vana att utan hänsyn till arbetarna och samhällsintresset göra vad honom lyster, strävat att undvika en organisationsmässig uppgörelse, och att yrkesmässiga, delvis kriminella strejkbrytarelement, som på andra ställen i vårt land nyligen spelat en provokatorisk roll, satts in på de ordinarie arbetarnas platser. Att från enskild arbetsgivares eller från arbetsgivareföreningens sida använda sådana stridsmedel är ett återfall till förgångna tiders metoder. Det är en ansvarslös och samhällsfarlig lek med elden, så mycket mera som vi glidit in i en krisperiod med ständigt stegrad massarbetslöshet och ständigt växande förtvivlan inom de djupa folklagren. De våldsamer, som vissa arbetare under dylika omständigheter låtit sig förledas till, beklagas livligt av den organiserade arbetarrörelsen. De överensstämman icke med den kulturella standard, arbetarklassen i vårt land äger, och med den självdisciplin, som arbetarorganisationerna ovillkorligen ha rätt att kräva av sina medlemmar.

Militärens användning vid sociala konflikter har alltid visat sig leda till

ökad irritation och tillspetsning av ett allvarligt läge. Vid den revision av landets försvarsväsen, som kom till stånd 1925, förutsattes, att militär icke borde komma till användning annat än vid de tillfällen, då rikets säkerhet så krävde. På länsstyrelsens föranstaltande har emellertid en massrekvisition av militär ägt rum. Det händelseförlopp, som ledde fram till avlossandet från militärens sida av de dödande skotten, är ännu icke objektivt klarlagt. Från den kommenderande officeren uppgives, att den demonstrerande arbetarskaran först avlossat skarpa skott och att militären sålunda handlat i nödvärn. Från en mängd andra närvarande har lika bestämt uppgivits, att demonstrationen försiggick i fullt lugna och värdiga former, och att intet skott avlossats från demonstranterna och icke heller någon annan våldsgärning blivit begången. Med hänsyn till dessa mot varandra stridande uppgifter är det nödvändigt att fullständig klarhet skapas över händelsernas gång.

Det ursprungliga irritationsmomentet är nu bragt ur världen därigenom att strejkbrytarna icke längre fortsätta sitt arbete. Fortsatta militärkommenderingar till konfliktområdet kunna förhindra den avspänning, som blir en naturlig följd härav. Icke desto mindre meddelas, att en jagare avgått till platsen samt att ytterligare militär ditbeordrats. Den klokaste åtgärden borde i stället vara att regeringen omedelbart ginge i författning om inställande av de militärsändningar, som till äventyrs planerats, och om de på platsen befintliga militärkontingenternas snara återtransport till deras normala förläggningar.

Ofrånkomligt reser sig kravet på en djupgående undersökning av ansvaret för vad som inträffat. Den kan icke gärna anförtros åt de myndigheter, som själva medverkat till de åtgärder, som skola prövas. Från arbetarnas sida kan en undersökning av detta slag icke mötas med nödigt förtroende. En opartisk och allsidigt sammansatt undersökningskommission, i vilken även arbetarorganisationerna äro representerade, en kommission med vidsträckta fullmakter att gå till grunden med spörsmålet om ansvarsfördelningen, är vad situationen nödvändigtvis kräver.

På dessa grunder anhåller jag att få till statsministern framställa följande frågor:

1. Är statsministern, då strejkbrytarna nu upphört med sitt arbete och detta irritationsmoment sålunda är röjt ur världen, beredd att omedelbart vidtaga åtgärder för inställande av nya militärkommenderingar och återkallande av de militärkontingenter, som redan befinna sig på platsen?

2. Är statsministern beredd att genom en opartisk, allsidigt sammansatt och med vittgående fullmakt utrustad kommission, i vilken även arbetarorganisationerna äro representerade, verkställa en djupgående undersökning, som rättvist fördelar ansvaret för det skedda?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågvärande spörsmål finge framställas.

Hans excellens herr statsministern **Ekman** erhöll ordet och yttrade: Herr talman! Det förhåller sig inte så, som den ärade interpellanten förutsatte, att samma frågor blivit framställda i andra kammaren, och detta emedan sammanträdet där avbröts. Men en diskussion i denna sak knöts till en interpellation rörande krigslagstiftningen, vadan ämnet i fråga blivit i en längre diskussion där ventilerat.

Jag är beredd att omedelbart svara på de spörsmål, som nu framställts till mig.

Jag är villig att instämma i interpellantens uttalande, att det är en skam för ett upplyst och demokratiskt samhälle, att dylika sorgligheter behöva ifrå-

*Interpellation
ang. vissa
händelser i
Adalen.*
(Forts.)

Interpellation
ang. vissa
händelser i
Ådalen.
(Forts.)

gakomma.* Jag är också ense med honom om, att militär bör användas endast i sista hand. Men hela vår lagstiftning förutsätter dock, att fall kunna förekomma, då användning av militär för ordningens upprätthållande är nödvändig.

Vilken var situationen i det nu föreliggande fallet? Jo, i onsdags afton tågade, som vi alla veta, en folkskara på sex å sju hundra personer i ett demonstrationståg från något av samhällena i Ådalen ned till Lunde och Sandvik, där ett antal s. k. arbetsvilliga voro inkvarterade och höllo på att lasta ett fartyg. Lastningsplatsen var tidigare genom länsstyrelsens förordnande fridlyst. Folkskaran tågade till platsen i fråga, bröt sig in på det avstängda området, lyckades uppsåra några av de där arbetande och misshandlade dem våldsamt. Vid det tillfället fanns på platsen allt det polismanskap, som länsstyrelsen förklarar vara möjligt för sin del att sammanbringa. Men detta polismanskap ansåg sig likväl vara för svagt för att på något effektivt sätt kunna ingripa till förhindrande av övervåldet. När sedermera förfrågningar gjordes från regeringen till länsstyrelsen, huruvida man enligt länsstyrelsens uppfattning hade möjlighet att med annat manskap än militär åstadkomma skydd för befarade upprepade dylika överfall, så förklarade länsstyrelsen, att en sådan möjlighet icke förelåg. Även den inventering av de tillgångar, som i det fallet funnos, vilken gjordes från regeringens sida, visade, att brist på tillräckligt antal civilt skyddsmanskap förelåg. Det var i sådant fall som länsstyrelsens rekvisition av militärmanskap skedde, en åtgärd, som man från regeringens sida icke kunde taga position emot.

Jag skall nu icke gå in på vad som inträffade i går vid den förnyade demonstration, som då gjordes på samma plats. Jag är fullt ense med interpellanten därom, att en fullständig, djupgående och opartisk utredning om vad som vid det tillfället förekommit bör ske. Denna utredning bör emellertid icke omfatta endast vad som skedde i går, utan den bör omfatta jämväl vad som skapat de situationer, som föranlett sammanstötningarna, och åstadkomma en rättvis ansvarsfördelning mellan samtliga dem, som här antingen uppträdde opåkallat eller hade uppgifter att fylla.

Jag vill sålunda besvara interpellationen därmed, att jag liksom regeringen i övrigt, redan innan någon interpellation framställdes, ha rådgjort om och varit beslutna att föranstalta en opartisk utredning rörande vad som vid tillfället i fråga förekommit.

Beträffande de militärrekvisitioner, som man här syftat på och vilka skulle ha gjorts efter gårdagens sammanstötning, kan meddelas att några sådana rekvisitioner icke skett annat än vad beträffar en jagare från Stockholm. Men därmed förhöll sig så, att sedan arbetsgivareföreningen först medgivit beträffande de s. k. arbetsvilliga arbetarna, dels att arbetet fick nedläggas, dels att de finge återvända till sina hemorter, så kom man underfund med, att det vore mycket ovisst, huruvida de utan några nya blodsutgjutelser skulle kunna med de vanliga transportmedlen, båtar eller tåg, föras genom distriktet. Det var för att i sista hand tillförsäkra sig en möjlighet härutinnan, därest man inte från myndigheternas sida kunde åstadkomma annan transportmöjlighet, som detta fartyg uppsändes. Det visade sig också, vad man på förhand kunde ana, att någon annan transportväg, som man kunde använda utan att behöva befara nya sammanstötningar och nya blodsdåd, icke stod till buds, utan att fartyget i fråga fick utföra denna uppgift.

De militärrekvisitioner i övrigt, som man menar skulle ha skett i dag, gjordes redan i går. Några nya militärrekvisitioner i dag ha icke utfärdats, därför att enligt vederbörande myndigheters mening och åsikt där uppe ytterligare militärmanskap icke behöver ifrågakomma.

Vad beträffar avlägsnandet av det där redan befintliga militärmanskapet, så kommer det i den mån, som man vinner övertygelse om, att dess närvaro för

ordningens upprätthållande icke är erforderlig, att återsändas till sina förläggningar.

*Interpellation
ang. vissa
händelser i
Ådalen.*
(Forts.)

Herr Vennerström: Herr talman! Då det demonstrationståg, i vilket jag ämnade deltaga, redan för en halvtimme sedan avgått till Ladugårdsgärde, och då jag dessutom om en timme på framställning av socialdemokratiska partistyrrelsen kommer att avresa till Ådalen, kan det för mitt vidkommande vid detta tillfälle inte vara tal om något ingående i någon längre debatt, så mycket mindre som jag förmodar, att under den långvariga debatten i andra kammaren synpunkterna och åskådningarna ha erhållit den nödvändiga konfrontationen.

Jag vill med anledning av herr statsministerns svaromål, som han lämnat på stående fot och för vars snabba avgivande jag självklart är synnerligen tacksam, till en början fästa mig vid vad han yttrade om de tidigare militärrekvisitionerna från länsstyrelsens sida. Det är ju så, att länsstyrelsen enligt lag och förordning har rätt att verkställa rekvisition av militär, och den har i det fallet givetvis inte överträtt sin befogenhet. Men jag må för min del säga, att när ändå hela grundskådningen i fråga om vårt nuvarande försvarsväsende och allra mest efter reformen 1925 är den, att svensk militär, som dock är allas gemensamma angelägenhet, inte bör ingripa i de sociala striderna och inte sätts in annat än vid verklig fara för det svenska rikets säkerhet, då finner jag det för min del vara högeligen beklagligt, att militärkommenderingarna till Ådalen ha ägt rum och tagit den utomordentligt starka omfattning, som skett.

Jag vill emellertid här inte gå så långt tillbaka, utan jag vill stanna vid gårdagens blodiga och förfärliga händelser. Jag erkänner, att givetvis våldsamheterna från vissa uppfanatiserade arbetares sida under onsdagen, och även det stenregn, som hälsade militärerna vid deras ankomst till Sprängsvikens station på natten mellan onsdagen och torsdagen, i någon mån kunna utgöra en förklaringsgrund till den nervositet, som efter allt att döma här har visats, och det nervernas bristande, som kommit till stånd vid det mest kritiska tillfället.

Men att de svåra våldsamheterna under onsdagen, vilka jag som en gammal talesman för Ådalens arbetarrörelse livligt måste beklaga, skulle kunna motivera det skjutande, som kom till stånd under torsdagen, det är jag för min del inte benägen att erkänna. Språnget från det ena över till det andra är för långt. Däremellan finns inte den sammanhängande motivering och den klara händelsekedja, som i detta fall är nödvändig. Till dess att det blivit konstaterat, att de demonstrerande arbetarna under torsdagen verkligen gått till överväld, till dess att man har funnit, att de vid det tillfället gått till skottlossning, innan militären grep in — till dess detta blivit klarlagt, måste jag säga, att det är synnerligen beklagligt för den framtida utvecklingen i vårt land och icke minst med hänsyn till vår syn på hela försvarsproblemet, att skottlossning från militärens sida ägt rum så som skett under gårdagen.

Har här lämnats order, från vilket håll det än vara månne, att militären vid upprätthållande av ordningen skulle gå fram med den största möjliga bestämdhet, måste man å andra sidan säga, att det varit än mer nödvändigt, att det hade kommit en order från vederbörande myndighet, att man icke finge från militärens sida gripa till skjutvapen, förrän ett verkligt nödläge föreligger, förrän man kan säga, att rätten till nödvärn är fullkomligt obestridd.

För min del vill jag i det avseendet icke ännu fälla någon dom, då händelseförloppet icke ligger klart, utan, såsom jag framhållit i min interpellation, uppfattningar och påståenden stå emot varandra. Men saken bör och måste klarläggas, och i enlighet med herr statsministerns klara deklaration, som helt överensstämmer med min uppfattning på denna punkt, bör man vid undersökningens bedrivande gå fram med tillbörlig skärpa, allsidighet och grundlighet.

Vad sedan beträffar utredningen om själva ansvarsfördelningen, så syntes

*Interpellation
ang. vissa
händelser i
Adalen.*
(Forts)

det mig framgår av herr statsministerns svaromål, att han var helt ense med mig i det avseendet, att man rimligtvis icke kan anförtro undersökningen åt de myndigheter, vilka genom sina föregående åtgärder i detta fall själva äro lagda under den kommande prövningen.

Det är klart, att den länsstyrelse, som själv rekviderat militär, som genom denna rekvisition själv i viss mån är ansvarig och som därjämte har en landsfogde, som även fungerat som militärens och polisens högste chef däruppe i Lunde, och vars åtgärder ävenledes måste komma under omprövning, icke intager den opartiska ställning, att densamma skulle vara lämplig att å regeringens vägnar företaga den undersökning, som måste komma till stånd.

Jag ber att på denna punkt få tacka herr statsministern för hans enligt min uppfattning klara deklaration, att en fullt allsidig, opartisk och grundlig undersökning skall komma till stånd. Jag förmodar, att denna undersökning måste ske genom en kommission med sådan fullmakt, att man verkligen går till grunden med det hela, så att man kommer fram till ett resultat, som från alla svenska medborgarlager och icke minst från arbetarna i Adalen kommer att omfattas med största möjliga förtroende.

Slutligen vill jag med anledning av herr statsministerns svaromål på min första fråga, nämligen den, som rörde militärkommenderingen, uttala min tacksamhet till herr statsministern för att han för sin del, om jag förstod honom rätt, icke vidare ville medverka till sändandet av nya truppkontingenter. Det förefaller mig, som om innebörden av herr statsministerns deklaration var den, och i så fall förefaller den mig gå i rätt riktning. Och jag vill även taga fasta på herr statsministerns uttalande, att om lugn inträder, naturligtvis även ett utrymmande av övriga i Adalen nu befintliga militärkommenderingar skall äga rum.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Med anledning av herr Vennerströms nyss uttalade mening, att militären i ett sådant fall som detta endast bör göra bruk av vapnen i yttersta nödfall, vill jag säga, att jag vid det första samtal, som jag hade med länsstyrelsen, och vid vilket meddelades, att rekvisition av militärmanskap skett, frågade, om några särskilda instruktioner hade blivit givna. Man förklarade då, att vissa instruktioner hade givits och bland andra den, att bruk av vapen endast finge ske i yttersta nödfall. Det var sålunda den instruktion, som lämnats, och densamma synes ju motsvara vad interpellanten anser önskvärt.

Frågan, huruvida stenkastning och skottlossning skett från folkhopen eller icke före militärens skottlossning, är naturligtvis en mycket betydelsefull fråga. I detta hänseende föreligga emellertid diametralt motsatta uppgifter från såsom trovärdiga betecknade personer på ömse sidor. Det är dock givet, att det blir utredningens sak att klargöra vad som i detta avseende verkligen skett. När det här påstås som fast och visst, att stenkastning och skottlossning icke skulle skett mot militären, så kan enligt länsstyrelsens meddelande ett flertal lämnade uppgifter i motsatt riktning ställa detta påstående i tvivelsmål.

Beträffande militärkommenderingen återgav interpellanten med sina sista ord min mening riktigt. Jag vill dock inte ha sagt, att ej nya situationer kunna uppstå, då det tillgängliga polismanskapet kan anses otillräckligt och då det kan bli nödvändigt att utkommendera militär. Mitt uttalande gäller sålunda inte andra fall än sådana, där de, som ha ansvaret för ordningen inom länet, finna, att de med å orten tillgängligt och i reserv stående polismanskap från vissa storstäder icke kunna upprätthålla ordningen. Polismanskapet bör naturligtvis användas i första hand och militär först då annan möjlighet ej föreligger.

Herr Vennerström: Herr talman, vid det stadium, som krisen i Ådalen befinner sig i, förefaller det åtminstone mig, som om alla vårt samhälles olika medborgargrupperingar skulle kunna vara eniga därom, att bäst är, ifall lugn återinträder, och om den ursprungliga konflikten skall fortsätta, så bör det i varje fall ske i sådana organisationsformer, som icke leda till nya explosioner av denna art.

Jag ber att få meddela herr statsministern, att jag under nattens lopp, inte bara från timme till timme, utan nästan från minut till minut stod i korrespondens med Ådalen. Jag blev uppringd därifrån av olika människor, som jag känner sedan gammalt såsom högeligen vederhäftiga personer. Och när den ene efter den andre av dessa män, som jag anser fullt vederhäftiga och som själva varit med i, som de sade, främsta skottlinjen, inte på något sätt såsom ledare av oroligheter, utan som fredliga demonstranter eller åskådare, när dessa män bestämt förklarade, att de för sin del inte hade märkt, att på arbetarsidan någon beväpning förekom, att inga våldsdåd begingos och ingen skottlossning ägde rum, då måste jag ännu en gång säga, att på denna punkt kräves det ovillkorligen, att man går till botten med det hela, att i det fallet alla vittnesmål från olika håll bli vederbörligen lagda på bordet och att ansvaret utkräves på det håll, där utredningen kommer att visa, att ansvaret verkligen ligger. Jag fick vidare meddelande från en man, en kommunalfullmäktig från Härnösand, som personligen rest upp till Ådalen för att på ort och ställe verkställa undersökning, och han sade mig — det var mellan ett och två på natten — att det då i Ådalen icke rådde någon desperat orolighetsstämning, utan han sade — så föllo orden — att »i natt gå alla här i Ådalen med tårar i ögonen». Vidare sade han, att »här samlas medborgarskaror inte till uppror eller till överläggningar om uppror, utan de gå bara för att se på blodfläckarna efter de kamrater och den unga flicka, som ha blivit dödade, och de gå och se på hålen efter de avlossade skotten». Sådan var den stämning, som rådde i natt, enligt hans skildring.

När nu situationen är sådan — en hastigt uppblussande stämningsbölja, som är så vanlig bland Ådalens arbetarfolk och som når sin kulmen för att ögonblicket därpå lägga sig igen — då därjämte strejkbrytarna nu äro avlägsnade, vilket väl var det man egentligen ville från arbetarnas sida, så ber jag allvarligt få hemställa till regeringen och till de myndigheter, som regeringen kan nå, att från deras sida ingenting vidtages, av vad slag det vara månde, som skulle kunna åstadkomma, att den stämning jag skildrat blossade upp igen.

Herr förste vice talmannen: Vi ha naturligtvis, herr talman, att tacksamt anamma den förklaring, som statsministern nyss har givit, att en verkligt grundlig undersökning skall göras. Men detta är endast det ena momentet i den sak vi ha att behandla. Det andra momentet, det är det lugn, som måste skapas däruppe. Jag kan instämma i vartenda ord herr Vennerström sagt i det avseendet, och jag vill bara tillägga, att om lugnet skall kunna återställas, så måste militären bort. Det må vara en sak för sig, att den svenska lagstiftningen räknar med, att militären i vissa fall kan användas även för inrikes bruk, men en klok myndighet, som känner människan, skickar inte militär. Den saken är dock redan gjord, och det är ingenting vidare att göra åt det än att konstatera faktum, som ju denna undersökning säkerligen på ett förskräckande sätt kommer att göra. Men lugnet måste återvända, och för att lugnet skall kunna återvända, måste militären bort. Ty hur tänker sig herr statsministern, att ett lugn skall kunna skapas, så länge man ser de människor, som skickat de dödade kulorna?

I detta anförande instämde herr *Lindhagen*.

*Interpellation
ang. vissa
händelser i
Ådalen.
(Forts.)*

Justerades protokollsutdrag för denna dag samt protokollet för den 8 innevarande månad.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 7.15 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
